سیاسەتی زمان، زمانی زبر. فەرەیدوون سامان

پرسی زمان هەر بەتەنێ پرسێکی زانستی زمانەوانی ئەبستراکت نییە، واتە ڕەهەندەکانی قسەکردن و کارکردن لەسەر پرسەکانی زمان بەدەر لەلایەنە زانستییەکە دەچێتەوە سەر ڕەهەندی فەلسەفەی زمانناسی، کۆمەڵناسی، دەروونناسی، دەلیڤەکانی دیکەی زمانناسییەوە، لەوانەش سیاسەتی زمانناسی، یان سیاسەتی زمان کە ئامانجی نووسینی ئەم وتارەی ئێمەیە، هەندێ پێیانوایە قسەکردن لەسەر زمان هەر دەبێت باسی لایەنە زانستییەکەی زمان بکرێت وەک گراماتیک و ئیتمۆلۆژیاو فەرهەنگنووسی و سینتاکس و مۆرفۆلۆژی و فۆنۆلۆژی بەس، لە ڕاستیدا بایەخی زمان لە بایەخی سروشتی "سیاسی-کۆلتووری" و "کۆمەڵایەتی-کۆلتووری"دایە، واتە هەرچەند زمان ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە سیاسەتەوە، سیاسەتیش لەژێر باندەری دەربڕینە زمانەوانییەکاندایە میناک: زمانی زبر و توندوتیژ، یان زمانی نەرم و هێمن لە نووسین و دەربڕینەکاندا، کاتێک لایەنێکی سیاسی ئەپۆزسیۆن لە دژی دەسەڵاتدا، بە پێچەوانەش زمانی دەربڕینی دەسەڵات لەگەڵ ئەپۆزسیۆندا، لەکاتی قەیران و کێشەکاندا کاتێ ڕووبەڕووی یەکتر دەبنەوە، ئەو شێوازە زمانە زبر و توندوتیژە بەکار دەهێنن، و پەنا دەبەنە بەر ناووناتۆرەو ناوزراندن، کە هەندی جار لەئاکامی ئەو زمانە زبرە دووچاری هەڕایسانی شەڕی ناوخۆو جەنگێکی وێرانکەر دەبنەوە.

زمان لە وشەسازیی بەکارهێنراوەوە دەست پێدەکات و درێژ دەبێتەوە بە واتاکانی وشە هاوبەشەکان، تەنانەت بە خودی شێوازی ئاخافتن، وەک لە دەربڕینی زمانی گوندی و زمانی خەڵکی و زمانی شارستانیدا دەبینین، جگەلەوەش زمانگەلێکی تایبەت هەیە بە نەتەوە جیاوازەکان کە هەمان زمانی دەربڕینی دایکیانە، وەک زمانەکانی تورکی، فارسی، عەرەبی…تد کە لە بنەڕەتدا کۆمەڵێک زمانن، نەک یەک زمان، هەر زمانێکیش نوێنەرایەتی ناوچەیەک و گرووپێکی جیاواز لە ئاخێوەرانیان دەکەن، لەسەر ئەم بنەمایەش کەسانی وەک ئەمیری حەسەنپوور و میهرداد ئیزەدی و محەمەد موکری و جەعفەر شیخولئیسلامی و هیتر… زمانی کوردی بە کۆمەڵە زمان یان زمانە کوردییەکان دەناسێنن.

ڕەنگە یادەوەری سیاسی و زمانەوانی شایەتحاڵی نەهێشتنی فیزیکی بێت لەسەر بنەمای زماندا، وەک لە شەڕی ناوخۆی هەندێ نەتەوە وڵاتاندا

بینران، لوانش شناوخییکانی باشوور و ژهاتی کوردستان، جراوجری ئو دربینی زمانی ک لاین شکرکان قسیان پدکرد، وای لکردن ببن ئامانج، هر لاینک ب وونی لاینکی دیکی بو زمانزبر دکرد ئامانج. وات هر لاینک زمان و زاراوی تایبتی ب خی هبوو، تنانت ل نو ئندامانی حیزبکانیش ک همان باو و ئایدلژیایان هبوو، ک بکم ئو هزر پکدهنن، ب گوتاری گروپکی دیارکراو ناسراون، ب نموون: بزووتنو ئیسلامیی میانوکان گوتارکی جیاوازیان هی ل بزووتنو ئیسلامیی ادیکاکان و گوتاری پراگماتیک ل گوتاری پرنسیپی جیاواز، جگ لوش سفیگری جیاواز ل سلفییت و هردووکیشیان جیاوازن ل بزووتنو سیاسییکان، بم شوی مرڤ ب زمان و زاراوی خی دناسرتو، ئوی جی سرنج، شوازی ناساندنی چپک، مارکسیستک ب هاوزیندانییکانی، نیشاندرک بوو ب پیوستبوونیان بو حیزبو پیان دگوتن هاو، نتوییکان ب هڤا، ئیسلامییکانیش ب “برای ت ل خودا”، و هتد.. دناسرانو.

هموو ئمان ل گوتاری سیاسی و زمانوانیدا نگدانویان هبوو، ب همان وداو بلاینی کمو دوو زاراو هن، ب نموون کسایتیی سیاسییکان، کسایتیی میدیاییکان، نووسران و شنبیرانی سر ب هردوو پارتی دستات، دستواژی “دابشبوون” بکاردهنن وک ب وسفکردنی ئوانی ل زنی زردن، ک ل سانی شی ناوخی نوتکاندا وویدا، جیاوازتر ل دربینی ئو زمانی ک ل زنی سوز بکار دهنرا، ک بریتی بوو ل زمانی زبری میدیایی لاینی شکر، ل کاتکدا لاینی برامبر ب “سرکوتنی یکلاکرو” ناوی دبرد. ئویدی ب خیانت.

شاراو نیی ل سیاستی نودوتیدا ل میدیای جیهانیدا دستکاری زمان و زاراوکان دکرن، ک هموو ئمان ئاماژن و برباون ب وانگیکی سیاسی، ئایدلژی، زاراوگلکی وک ئیمپریالیزم، کلنیالیزم، تیرر، کوردفبیا، ئیسلامفبیا..تد، ل ماوی پنجدیی شکانی کوردستاندا دوو زاراو ل گوتاری سیاسیدا برکوتن، ئو لاینی ک لگ ژمدا هاوتریب بوون و ب جاش و بکرگیراو دناسران، ئو لاینش ک ل درو بوون ناوزد دکران ب شرشگر، شڤان، گریلا، پشمرگ، هبت لگ ئامر زمانوانیی پیوندیدارکاندا، بیش گوتارکانیان لگ ئم زاراواندا یکیان دگرتو، ئم دیاردی ل هموو زمانکی جیهاندا بدی دکرت، ک زاراوکانی میلی نگدانوی

دیدگای ئاخێوەرەکانیان هەیە.
جێی سەرنجە لە چوارچێوەی ئەو شەڕەی کە لە لایەن زلهێزە جیهانییەکانەوە دژ بە گەلانی ناوچەکە بە نموونە لە ئەفغانستان و عیراق یان ئێران و کوردستان بەڕێوەچوون، میدیاکان پشتیوانیان لەو زلهێزانە دەکرد و زاراوەی جیاوازیان بەکاردەهێنا لە چاو ئەوانەی بەرگرییان لە نیشتمان یان ئایینەکەیان دەکرد. لەو سەنگەرە بە سەدان و وشەو زاراوەو ئیدەیان درووست بوون و بەکار هێنرانن تا ڕادەی ئەوەی کە بەرگریکارانی ئەم نەتەوانە بە تیرۆریست و دڕندەو و وەحش دەناسران. لێرەدا زمانی وەسفکەر ئەم لایەنگرییە ئاشکرا دەکات و دەتوانێت بنەمای توێژینەوەیەکی زمانەوانی جددی و کاریگەر پێک بهێنێت، ئەم نموونەیە ئەم لایەنگرییە دەسەلمێنێ، لەم چوارچێوەیەدا ویستم خاڵێک بخەمەڕوو سەبارەت بەو زمانەی کە میدیاکاران و ڕۆژنامەنووسان لە کاتی ئاماژەدان بە داگیرکەری ناوچەیەک یان وڵاتێک بەکاری دەهێنن. زۆرێک لە ڕۆشنبیران، بە ئاسانی ئەم ناوە بەکاردەهێنن، کە لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە وەرگیراوە و لەلایەن داگیرکەرانەوە وەک ڕەمزی کیانەکەیان قبوڵکراوە، ئەم ڕۆشنبیرانە بەبێ ئازاری ویژدان و ناڕەزایی ئەم ناوانە بەکاردەهێنن، بێ ئاگا لەوەی کە چەواشەکارانە و بێمانان. کە مخابن نابێت لە ئەدەبیاتی کوردیدا بوونی هەبێت، بەڵکو زمان دەبێت یەکگرتوو بێت لە وەسفکردنی ئەم ستەم و نادادپەروەری و داگیرکاریانەی کە لەڕابردووی نزیکدا دووچاری نەتەوەکەمانی کردووە، دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستان وەک چەمگەلی “ داگیرکەری عیراقی، سوری، ئیرانی، تورکی”. تەنانەت ئەگەر هەموو جیهان دان بەوەدا بنێن، کە ئەم دەوڵەتانە قەوارەیەکی دەستوورین، کۆلۆنیالیزمی نین، لەسەر بنەماکانی کوشتن و دزین و بە یاسایی و بەڕێزیکردن بە شکۆی مرۆڤی کورد دانەمەزراون، چۆن دەتوانرێت بە دەوڵەتێکی مۆدێلرن هەژمار بکرێن؟
لێرەدا دەمەوێت ئاماژە بە لایەنگری لە زمانی دەربڕین و هزرینی هەندێ ڕۆژنامەنووس بکەم لە وتووێژ و وتارەکانیاندا بکەم، لەبری ئەوە زاراوەگەلی سەیرو سەمەرە بەکاردەهێنن، کە هەشیارییەکی زمانەوانی و سیاسی ئاڵۆز نیشان دەدەن، سەبارەت بە دەربڕینی هەندێ بەچوونی ڕەخنەگرانە و هزری جیاواز، بەهۆی ئەوەی گوایە ستانداردەکانیان پێشێل کردووە، ئیدی لەو کەناڵانەدا بایکۆت کراون، ئەمەش ناچاری کردوون لە سەرەتای یەکێک لە بابەتەکانیدا، ئەگەر تەنیا ژینگەی کولتووری بە هەموو هەمەجۆرییە سیاسی و ئەدەبی و ئایینییەکانییەوە خۆیان لەگەڵ ئەو ڕێگایەدا بگونجێنن، کە دەسەڵاتداران گرتوویانەتە بەر، لە ترسی ئەوەی نەبادا

لەپرسینەوەمان لەگەڵدا بکەن لەو زمانەی کە بەکاری دەهێنین، بۆیە دەبێت خۆیان بەدوور بگرن لە ئاماژەکردن بە هەندێ وشەو زاراوەی هەستەوەر و بەناوزراندنی ئەو کەسانەی سەر بەو قەوارەیەن. گرنگە بگەڕێینەوە، بۆ ئەو کەناڵانەی بە ئاشکرا لە ژێر پەردەی داگیرکەراندا شەڕمان لەگەڵ دەکەن، مێژووکەمان چەواشە دەکەن، تەنانەت لەسەر بانگەشەیەکی ڕەوای نەتەوەییمان بەناوی ئایدۆلۆژیاو ئاساییشی نەتەوەییان دەمانکوژن و یان بە بەناوی پیرۆزی ئایینەکەیان لە خاکەکەمان دەرمان دەکەن، کەواتە ڕۆڵی سیاسەتی زمان لەو ئاقارەدا چییە، ئایا ئێمە ناچار دەبین لە ئاست زمانی توندو تیژ و زبری ئەوان، بە زمانێکی نەرم بدوێین، ئەگەر وا بکەین، نادادپەروەری و شەڕانگێزییەکمان بەرامبەر خۆمان و دژی پرەنسیپی پیرۆزی مرۆڤبوونمان ئەنجامداوە، نەک هەر ئەوە، بەڵکو دەبێت هەمووان خۆمان بە دوور بگرین لە وەسفکردنی پلان و بەرنامە ڕەگەزپەرستییە ڕێکخراوەکانیان لە چەواشەکردنی زمان و ناسنامەو مێژوومان، یان دەبێت هەر هەموومان بە یەک شێوە کە خۆیان دەیانەوێ لە ناشیرینکردنی وێنەی سیمبولە نەتەوەیی و نیشتمانییەکانمان پێناسە بکرێن:

هەردەم وەک تیرۆریست و تاوانباری جەنگ و ئەنجامدەری جینۆساید بناسرێین، کە ماوەیەکە لەڕێی وتارێ پڕ لە درۆ و چەواشەکارییەکانیان لە کەناڵەکانی سۆشیالمیدیا وەک کۆلۆنیالیست و داگیرکەر و هیچی تر دەیان چیرۆکی ئەفسانەیی دەئافرێنن، ئەگەر بەڕاستی چەمکەکانی پێکەوەژیان و ئاشتەوایی و چارەنووسی هاوبەش و یەکپارچەیی هزری لە گوتاری سیاسی داهاتووماندا بخوازین.

ئاخۆ دەبێت ئێمەش لە عاست ئەو زمانە زبرەیان بێدەنگ بین، ئەوەی بەڕاستی سەرسامم دەکات، خودی زمانی سیاسی ئەوان نییە، هەرچەندە سیاسەت بەشێکە لە کولتوور، بەڵکو بەکارهێنانی گوتاری قێزەون و ناڕەوایە لە دەربڕینی ئەم جۆرە زاراوانە لەلایەن نووسەرەکانیانەوە، بۆیە دوورکەوتنەوە لە زمانی زبردا لەم دەستواژانە بایەخێکی سەرەکی هەیە، نووسەران دەبێت سەرلەنوێ بە هەرچی نووسیویانە لێی بکۆڵنەوە بە پاککردنەوەی هزرو هەستەکانیان لەو کەموکوڕییە زمانەوانییانەی کە هۆشیاری زمانەوانی دەشێوێنن و هۆشیاری گشتی ساختە دەکەن. درککردن بەم ڕاستییە، من لە خۆمەوە دەستم پێکرد و گەڕامەوە سەر هەموو ئەو شتانەی کە نووسیبووم و هیشتا بڵاوم نەکردبوونەوە، دووبارە دەستکاریم کرد و زمانەکەمم لەو جۆرە تەڵە زمانەوانییانە ڕزگار کرد، و ڕێگە بە خۆم دەدەم کە بیانگۆڕم، واتایەکە وەربگرم، من ئەمەم زۆر بە توندی لە دوا نووسینمدا کە بە ناوی “بیرکردنەوە لە واقیعی کولتووریمان” جێبەجێ

کرد. ئیدی پێموانییە بە هیچ شێوەیەک ڕێگەم بەم ناوە داوە، بە تاک یان فرە، بچێتە ناو زمانەکەمەوە. کە لە سیاسەتی زمانەوانیدا بە زمانی هێمن ناسراوە.

فەرەیدوون سامان

فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە.. سەباح ڕەنجدەر

1

لە پەیوەندی نێوان بوون و هەقیقەت، لە پەیوەندی نێوان بوون و چییەتیدا بیری مرۆڤی بەرھەمھێنەر، باروبوار و ئاراستەی خۆبوونی دەگرێت، لە ناو دوو کەوانەی هەمیشە ئامادەی سەرسامبووندا، بەرەو ئامانجی تایبەت دەڕوا, خۆی لە ناو چڕکردنەوەی کات و شوێن و پاراو و بێگەردکردنەوەدا دەستنیشان دەکات. خودی پاراو و بێگەرد و گەشاوەی دابەشی سەر هەموو جوانییەکان دەبێت, ختووکەی ڕسکانیان دەدات. جوانی گشتێکە پارچە پارچە ناکرێت، هەموومان پێویستمان پێیەتی، ئاسوودەیی هەمیشەیی مانە. بەرھەمھێنی جوانبەخش گیان و هەست و خەون لە ڕێگەی جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ لە واتا و دەنگی پیتەوە دەگەیەنێ و ببڕای ببڕیش ئامادە نییە خۆی لە پاڵ دەسەڵات و شانەی هەڵەشە و خۆبژیێن و دیکتاتۆردا ڕابگەیەنی, ڕستەکانی بکاتەوە، نوب□خشان کەسایەتیی داهێنەرانەی خۆیان هەیە و دەیشزانن، چۆن و لە چ کاتێکدا بە نوب□خشیی کۆمەڵگەوە پەیوەست دەبنەوە.

سروشتی کەسایەتی و گیانی پڕە لە بەدواداگەڕان بۆ داهێنان و بە گەرمی دادەگیرسێت. شوێنی مرۆڤ لە ژیان دەدۆزێتەوە و دەستنیشانی دەکات، بۆچوون و بیروڕای کەسی باش بیرکەرەوە لە لێك حاڵیبوون و خەیاڵی جووڵێنەری دەق دەچێنێت, دەنگ دید و دیدگە و شێوازی، فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە دەگرێت.

نهێنییەکان: وەك هێزی شاراوەی بوون بیرکردنەوە دروست دەکەن، دەبنە سەرچاوەی بیرکردنەوە. هیچ شتێك بۆ ئەو مرۆڤەی لە ڕێگای بەرھەمهێنانەوە بیر دەکاتەوە، خۆی بە تیشکۆی جوانبەخشییەوە خەریك

و پەیوەست دەکات، مەحاڵ نییە. ئەو بەرهەمەی دەیخوڵقێنێت گەردوون و هەموو شتەکانی لێ دەکەوێتەوە. لە ناو ئەو گەردوونەدا هەمیشە شتەکان لە پێناو ئامادەکردنی بوون و هەقیقەت، له ئامادەکردنی بوون و چییەتیدا بۆ مرۆڤ دەبن بە سێبەر و هەتاوی فریا، یارمەتیی یەکتری دەدەن بۆ پێکهێنانی شتەکان. هاوسەنگی پێداویستییەکانی ژیان لەوەوە ڕادەگیرێت.

گەردوون بۆ پێکهێنانی شتەکان، بۆ گشت مرۆڤ و کۆمەڵگایەك ناوەندێکی هاوبەشی هەیە. لە بە کەڵکترین شێوەدا بیری پێ دەکاتەوە، دەیەسکێنێت بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و جیاکاریی خوڵقاندن و بەخششی کلتووری گشتی و کەسی. ڕۆژگار، ڕۆژگاری داهاتوو نییە، بگرە دەچێتە تێکڕای سەردەم و کات و هاودەقی پێك دەهێنێت، شتەکانیش دەکات بە ئاماژە لە هەستیاری بیری مرۆڤی بەرهەمهێندا، بەرانبەر پرسیارە گرنگ و کاریگەرەکانی بوون و هەقیقەت و بوون و چییەتی ئاگادارمان دەکاتەوە. دەیشبێت بەو بڕوایەمان بگەیەنێت، ئەو پرسیارانەی کارلێك لەگەڵ ئەفسانە و داستان و بەیت و مێژوو و ئەوانی دیکەدا دەکەن، لە کوێوە سەرچاوەیان گرتووە، کەموکوڕییەکان لە چیدا ئاشکرا دەبن، پەیدابوونەکانیش چین.

بوون و دۆزینەوەی سەرەتای شتەکان، پێوەری مرۆڤ و کۆمەڵگە و هەموو شتەکانن، نەك هەقیقەت. جیاکارییەکانی نێوان بوون و هەقیقەت پێویستە بەردەوام بە کاریگەرییەکی زۆر و کراوەوە گفتوگۆی لە بارەوە بکرێت، کاریگەریی خۆی بسەپێنێت. هەوڵەکانیش بە ئومێد نەبن. هەقیقەت بینینە، بوون بیرکردنەوەیە لە بینین و ئەفسوونی ڕسکان و ژیان. دۆزینەوەی سەرەتای شتەکان، بنەمای ژیانی بە بەرهەم و ئارەزوویەکی بەردەوامە بۆ بەرهەمهێنانی نوێبەخشی و جوانبەخشی.

هەنگاوی یەکەم: لەم دۆزینەوەیەوەدا دەبێتە ئەزموونێکی خاوەن کارکردن لە هێڵکاریە هونەرییەکان و ماناداریان دەکات، هەروەها ختووکە و چێشەی ئەوی دیکە دەدات بە جیاکاریی خوڵقاندن و ئاشناکردنی جیاکاری.

ئازادکردنی نووسین، جووڵەیەکی هەمیشەییە، بیرکردنەوە و گەڕانەوە بۆ سەرچاوە و ناوەند پەیدای کردووە. زۆر وێستگە هەن جوانبەخش تێیدا هەڵوەستە دەکات، دەوەستێت و دەکەوێتە باری لێوردبوونەوە و تێڕامانی کارا و دوورودرێژ و قووڵبین، بەڵام هەر یەك وێستگەیان ورووژێنەر و دیاریکراوە، دەتوانین قسەی لە بارەوە بکەین. هیچ شتێك لەم بوونەدا نوێ نییە تا مرۆڤیش دەنایدەنی گیانێکی بەر لە خۆیەتی. بەردەوامبوون و دووبارەبوونەوەی ژیان منی دووبارە کردووەتەوە، دەبێت قسەی ئەم دووبارەکردنەوەیەی خۆمم هەبێت و بیکەم، بەڵام وەك خۆم و خۆم لەگەڵ خۆمدا، ئەم خۆم لەگەڵ خۆمدایە

لە نـاو دوو كەوانەی هەمیشە ئامـادەی دۆخگۆڕیـن، ئـازادیی تەواو دەڕەخسێنێت، كەرەستەكانی دەربڕینی خۆی دەناسێت. ئەم پێوەندییانەی هەستەكانی كەسی جوانبەخش لەگەڵ پانتاییی فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیـادی و فـرە تـرپەدا، لەرەی ئـاوازی دەق و زرینگـانەوەی زمـان دروسـتی دەكـات، بانگهەڵـدانی نـوێبەخشی و چییەتـی نییە، بگـرە بەدیهێنانی نوێبەخشی و چییەتییە.

نوێبەخشی گەشەكردنێكی سەرتاپاگیرییە، لە ئەفسوونی كراوەی بوون و ژیـانی مرۆڤـدا، باروبوارێـك دەكـاتەوە بۆ شكانـدنی گەمـارۆی دواكەوتوویی كۆمەڵگە. ئەو كەرەستانەیش دەناسێت، كە نوێكردنەوەی بیـر و بیركـردنەوەی كۆمەڵگە هەڵـدەسووڕێنێت، هەسـتی گۆڕانكـاریی كاریگەر دەهێنێتە ناو هەڵسوكەوتی ڕۆژانەی ژیانمانەوە. ژیانێكیش نوێبەخشی بەرهەم بهێنێت، سەر بە بیرێكی خوڵقێنەرە، بینینێكی تەواوە بۆ گەردوون و پێكهێنـانی شتەكـان. نـوێبەخش هەمیشە هەوڵ دەدا: ژیان لە بینینی ئەوانەی پێش خۆیەوە ژیاوەن دەستكاری بكات، بیروڕاكانی بۆ گۆڕان بخاتە گەڕ. جوانی لە چاوی كۆمەڵگە زیاد و بە پیت بكات، ڕووداوێكیش دروست بكا، پاشخاپەرۆكەكانی داهێنانیش بسڕێتەوە، یان لانی كەم بەلاوەی بنێت، هەروەها نەریتە خراپەكانی كۆمەڵگەیش لا بدا، جوانییەكانیشی بە هۆی بەكارهێنانەوە زیندوو بكاتەوە.

شیعری پاراو وبێگەرد: وەك ترپەی لێدانی دڵ، ڕاستەقینەیە. زمان بە شیعـر دەسـتی پێ كـردووە و خۆی ناسانـدووە، بـووەتە دیاردەیەكی تەندروستیی كۆمەڵایەتی و نیشانە و حیكمەتی ئادەمیزاد، ئەم نیشانە و حیكمەتە ئـادەمیزادییە بەشێكـی دەبێـت لە بیـر و بیركـردنەوەی منـیشدا بڕسكێت، لێكدانەوەیەكم هەبێت بۆ ڕسكان و گواستنەوە و كارپێكردنی.

شارستانیەتیبوونیش لە ڕێگەی هۆشێكەوە بۆ هۆشێكی دیكە بەردەوامیی داهێنان بە دەست دەهێنێت. گۆڕانە یەك بە دوای یەكدا هاتووەكانی نێوان كەسایەتیی داهێنەر و كۆمەڵگە دەستنیشان دەكات.

بەبێ مەیل و ئالوودەبوونی نەمری و بەرز فڕینێكی ئێجگار زۆر لە پێناویدا، مرۆڤ ناتوانێت دەربڕین و داهێنان لە جوانییەكانی ژیان بكات و بچێتە ناو بەردەوامییەوە. داهێنان خۆی وزەیەكی شاراوە و دەنگدانەوەی هەستییە، بوون دەدۆزێتەوە و ئاشكرای دەكات. دەچێتە ناو كرۆكی كارتێكارە ڕۆشنبیری و كلتوورییەكان. لە بارەی شتێكەوە قسە دەكات، كە گەردوون و مان و بنەڕەتی تەواوی سەرزەمینە، دەبێتە ناوەند. وەك بنەڕەتێك، بۆ ئەو دامەزراوە ڕۆشنبیرییانەی بوون بە ڕێوە دەبەن و لە سەری دادەمەزرێن، لە ڕێگای جوانییەوە درێژە بە بەخشش دەدەن، وەك پێویستییە هەستییەكان دەڕۆن بە ڕێوە و مەشق

دەكەن، مەشقی بەردەوام بیر تیژ دەكاتەوە، لە ژیانی ڕۆژانەماندا پێویسمان پێی هەیە. ئاماژەی كارا و كارامە و گرنگە، بە دوایدا دەچین بۆ پێوانەكردنی پاشەڕۆژ، لە هەمان باروبواریشدا بوێریی چوونە ناو و قسە لەبارەوەكردنی دەكەین.

بەرهەمهێنی جوانبەخش، بینینی خەونی بۆ ژیان، هەستەكانی ڕازاندووەتەوە. ئارامییەكی تێدا بەدی دەهێنێت، كەشە دەروونی و پێشهاتەكان بە ئاستێكی هونەری و كاریگەرییەكی ئاشكرا دەگوازێتەوە بۆ واقیعی نووسین، كە برینی كاریگەریی شەڕی خۆبەخۆ لە گەڕەكەكاندا دید و دیدگا و قووڵبینیی مرۆڤی كوردیان شێواند، جوانی و توانا و بەهرەیان كوشت و پەیوەستبوون بە ژیاندۆستی و شەیداییان تا ڕادەی لەناوبردن كز و لە پێش دڵ و چاو خست.

بەرهەمهێنی جوانبەخش ناچار بوو، بەرهەم وەك ئامراز و ئامانجی كاریگەر بۆ ژیاندنەوەی جوانی و توانا و بەهرە بە كار بهه□نێت: (ئەندێشەی چاك، گوتاری چاك، كرداری چاك) بناسێت. لەگەڵ ئەمەیش ئەو ڕۆژانەی من تێیدا ژیاوم و شیعرم نووسیوە زۆر ڕوون و ئاشكرا نەبووە. بووژێنەرەوەی جوانی و توانا و بەهرە، لە خەونێكدا لە هێلكەی سەمەندەر تروووكا. خوداوەند بە هێزی بەخشندەیی بۆ ناوچەیەكی دیكەی ئاسمان بەرزی كردەوە تا فێری بلیمەتی و پەرجووی بەرزایی و گەیشتن بە شاری دەستەبژێرەكانی بكات. سەرەتاكانی هەست پێكردن بنووسێتەوە. شیعر بۆ چێژ و جوانی، چێژ و جوانیش بۆ هەموومان، چێژ و جوانی ئەو ڕووداوەن لە كاتی خوێندنەوەدا ڕوو دەدەن. هەست و گیان و خەونی سستبوو لە مرۆڤدا چالاك دەكەنەوە. لەم كردەوە و كردەیەدا شیعری پاراو و بێگەرد دەدۆزێتەوە، شیعری بووژێنەرەوەی جوانی و توانا و بەهرە. هیچ بووژێنەرەوەیەكی جوانی و توانا و بەهرەیش ل□□□ و ناڕوون نانووسێت. زاڵە بەسەر ئاگاییی نووسین و ئامرازەكانی دەربڕین و كاكڵی مەبەستدا. وەرگر بانگهێشت دەكاتە سەر خوانی: فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە، لەرەی ئاوازی دەق و زرینگانەوەی زمانی فرە دەنگیی خۆی، بۆ وەرگرتن و چێژ و تێگەیشتنی هاوبەش و دەستدان لە ڕوخساری نوێبەخشیدا.

نووسەر دەبێ له دۆخ و دهروونندا تاسهدارێكی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

2

مرۆڤ یەكەم جار، كە بەهرەی دەربڕینی تێدا ئاشكرا بوو، لە خانەی شیعردا جێی كردووەتەوە، بۆ مانەوەیشی لەم خانە پیرۆزكراوەیدا، هەمیشە قوربانیی لە ئەژمار نەهاتووی داوە, هێڵە ئەفسوونییەكان و

چالاکیی درێژ کردووەتەوە. زمانیش وەك یەكەیەکی پڕ جووڵە بوونی خۆی ڕاگەیاندووە. گیانی لێوڕێژ لە شەپۆلدانی، لە ئاراستەکراوە سڕکەرەکاندا ڕاپسکاندووە و پاراستوویی□تی، هێز و ئاماژەی خستووەتە وێستگە و سەکۆی داهێنانی. پێوەندیی نێوان مانا و شیعریبوون لە ناو فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپەدا بەستووە و شکۆی داوە بە گوتن و زمان.

زمان کەرەستە و بەخششێکی خوداییە, دەسەڵاتی دەربڕین و هێزی گیانی دەدات بە خۆویستی و خوڵقاندنی شیعریبوون و مانا لە ناو زمان و جوانیدا. زمان و جوانی ڕووبەرێکن. خود و خەیاڵ خۆش دەکەن و بیریان تێدا دەکرێتەوە، ئاست و جیاکارییەکان دەردەکەون.

وشە هەرزەکارێکی تووڕەیە. لەو شاعیرانەی شیعری بەرژەوەنداری بۆنە و ساڵۆن و فیستیڤاڵانی پێ دەنووسن.

هێمای درەوشاوە زۆرن، کە توانا و بوێریی نەخێریان تێدایە، سەرگەردان و دەربەدەر بوونە و بوونەتە قوربانیی شیعری پاراو و بێگەرد. هەموو پەیامێکیان لە شیعرەوە بۆ شیعریبوون هێناوە. پەیامیش جگە لە شیعری پاراو و بێگەرد شتێکی دیکە نییە. دەیانەوێ لە ڕێگەی ئەم پەیامهێنانەیاندا دەربڕین لە بارێکی دەگمەن، ئاوێتە بە جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ لە واتا و دەنگی پیتەوە بکەن.

تەنیا شیعری پاراو و بێگەرد، لە سەرچاوەی خود و خەیاڵەوە بنەچەی ڕاستەقینە و بەهای هونەری وەردەگرێت، بۆیشی دەگەڕێتەوە، ئاماژەی یارییە مەحاڵەکان دەدات. ڕایەڵ و تانوپۆی فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە، خۆی تۆکمە و پتەو پێك دەهێنێت. هەموو بوون دەخاتە ناو پرسیاری خود و خەیاڵەوە، تەنیا خود و خەیاڵیش هونەری پاراو و بێگەرد دەخوڵقێنن، بڕوا بە گفتوگۆی هەستیار و بێداری دەهێنن.

کێشەی نێوان شاعیر و ڕەها، هەڵبژاردنی پەڕگیرییە، شیعر دەکات بە پاراو و بێگەرد. هەموو لکەکانی دیکەی ئەدەب: پەخشان، شانۆگەری، چیر□□ك، □□مان… تاد، تەواو ژیری دەیانجووڵێنێت و بزووتنەوەیەکی وریاکردنەوەی خوێنەرین. لە ڕێگای ئەم جووڵانەیشیدا جۆرێك تێکەڵی دێتە ناوەوە. هێزی دەستی، هاوسەنگی تێك دەچێت، ڕەهایی و پاراوی لە ناخ و بیرکردنەوەیدا دەبێتە پاشخاپەرۆکێکی بێزراو. جومگەکانی پێوەندی لەگەڵ سەرگەردان و دەربەدەر و قوربانییەکانی شیعری پاراو و بێگەرد لە بەریەکدا هەڵدەوەشێنێتەوە، دەچێتە ناو پێزانینە بە ئاگاکان و دەربڕینی فریودەر لە پێناو دەسەڵاتیکی دیاریکراودا، بینای کلتووریی خۆی پێك دەهێنێ، گفتوگۆ لەگەڵ کلتووری ئەوی دیکەدا دەکات. لە هەموو کارێکی ڕۆشنبیریدا گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەوی دیکەدا لە سوودگەیاندن بەدەر نییە. تەنیا لە شیعردا زەرەرمەند و

هەڵەبەرە. بەهۆی ئەم گفتوگۆیەی هێزی کەسێتی ون دەبێت، ونبوونێك، کە دۆزینەوەی دەبێتە جۆرێك لە مەحاڵ.

جوانی شێوازێکە بۆ بیرکردنەوە، شێوازێکی سەرەکیشە. گەڕانەوەیە بۆ سەرچاوەی بیرکردنەوە. هەیە لە کەشوهەوا هەستییەکانیدا جوان بیر دەکاتەوە، کەچی لە هەنگاوێکی نزیکدا ئامادە دەبێت بچێتە ناو خۆهەڵبژاردنی: لیستێك، یان حزبێك، یان شانەیەك، یان ڕێکخراوێك، یان دامەزراوەیەك… تاد، بە بەرژەوەندی و کارپێکردنی خۆی ئامادەی کردووە، پڕوپاگەندەیەکی بە ژمارەیشی لە پێنادا کردووە بە قەڵای هەڵخەڵەتاندن و دابەشی سەر ئەڵقەلەگوێ و گوێڕایەڵ و نانخۆر و بەرفەرمانەکانی خۆی دەکات. هەر کەسێك پێودانگێك بە کەسایەتیی خۆی دانەنێت، گەورەیی نەخێر، لە دەست بدا، ملکەچ و ئامادەی بەڵێ بێت، بە هەمیشەیی بەختیاریی گیانیی دۆڕاندووە. ملکەچکردن بە دەسەڵات، ژیان و شێوازی بیرکردنەوەت دەکەن بە ڕۆتین و نووسینت نابن بە سەرچاوەی پاراو و بێگەرد.

شیعر بۆ چێژ و جوانی، چێژ و جوانیش بۆ هەموومان، چێژ و جوانی ئەو ڕووداوەن لە کاتی خوێندنەوەدا ڕوو دەدەن، هەست و گیان و خەونی سستبوو لە مرۆڤدا چالاك دەکەنەوە. شیعری پاراو و بێگەرد ئەی بەختیاریی بەهرەوەرانی سەر زەمین. مێژووی خۆ دروستکردن لە خاڵێکدا کورت دەکرێتەوە و دەبێتە تیشکێ، بوێریی ئەوە بکات بڵێت نەخێر، نەخێر، پرۆژەیەکە بۆ جوان بیرکردنەوە. جوان بیرکەرەوە جووڵەی سروشت هاوتا دەکات بە جووڵەی ئازادیی مێشك و هۆشمەندی. بیرکردنەوەیش وەك پرۆژەیەك لە پێناو خۆدۆزینەوە و خۆبوونی و ڕووبەڕووبوونەوە بەرانبەر دەسەڵات.

ئەو کەسایەتییە تێکەڵە لە بڕیاری ناوەوەیدا، پەیوەندییەکانی هونەری نووسین و جوانی و ڕەهای ڕاگرتووە، کە شیعری پاراو و بێگەردە. لە دەرەوەیش لە ناو تاکتیك و زانیاریدان بۆ حزب، یان شانە، یان ڕێکخراو، یان دامەزراوەیەك: ئەڵقەلەگوێ و گوێڕایەڵ و نانخۆر و بەرفەرمانی دەسەڵاتدایە، کە هەموو دەسەڵاتێك بەشێك لە دیکتاتۆرییەتی بۆ جووڵە و وێنەوە لە ناو خۆیدا پەروەردە کردووە.

شیعری پاراو و بێگەرد: ئەی پاکیزەی دووەم، لەگەڵ یەکەم هەست بە ئارامیکردنی دەروونی بەرانبەر دیمەنی جوانی دەستت پێ کردووە، بە وەشاندنی گورزێك ئاگری بە ئامان کۆتاییەکان دەستنیشان دەکرێن، کە لە سەر زەوییەکی گەکاناوی ڕامان گرە، هەموومان بۆ سووتان و توانەوە و لێك جیاکردنەوەی ئێسك و گۆشت جەزرە بە بدە. تەنیا ئەو سەمەندەرانە بەردەوامی وەردەگرنەوە، کە پێگیریی شیعرییان هەڵبژاردووە، پێشەنگیی تێدا بە دەست دەهێنن. لەم گەشە زۆر هەستیار و بێدارەدا، شێواندن دادەڕێژنەوە، دەیکەن بە بوونی جوان

و یادەوەریی داهاتوو، هەروەها مێژووی وشە و داهاتووی وشە، وشەیش دەکەن بە زمان، زمانیش بە جوانییەکانی بوون.

بەهرەوەر: ئەگەر تۆ خەونی داهاتووت لە دەست دابێت. بۆچی دەژیت، چۆن بوون و خۆبوونیت دیاری دەکەیت. پێویستە سەرەکیترین پرسیار دروستکردن لە بیرکردنەوەماندا ئەوە بێت، من چ جۆرە بەهرەوەرێکم. ئەڵقەلەگوێ و گوێڕایەڵ و نانخۆر و بەرفەرمان، یان کەلکێش و ئازاد و ناوچەوان کراوە و دڵکەش. پێکهاتەی زەمین چۆنە، شکۆ بەرھەمی کامە قوربانییە. بۆ ئەوەی سییەکان لە ڕزین بپارێزین پێویستمان بە چ جۆرە هەوا وەرگرتنێکە. پێمان لە ناو خۆڵی نەرمونیان، یان خۆڵەمێشی فریودەر پشوو پێ بدەین.

شیعری پاراو و بێگەرد: ئەی پاکیزەی دووەم، ئەی تەنیا دایکی شاعیرە کەلکێش و ئازاد و ناوچەوان کراوە و دڵکەشەکان.

نووسەر دەبێ له دۆخ و دەروونىدا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

3

بەرھەمهێنەرانی شیعری پاراو و بێگەرد لە پێناو چێژی نادیار، گیانیان وەك دیاریکردنی ناوەندێك لە ناو کردەوە، کردەی نووسین و هونەری جوانبەخش و باڵایان پیشان داوە. هیچ کامێکیشیان شیعریان تایبەت نەکردووە بۆ ڕووبەر و ڕواڵەتی واقیع، بیرکردنەوەی داخراویان وەك پێودانگێك بۆ پێوەندیی زەینی و بوونی شتەکان بە کار نەهێناوە. لە سەر بن□□تیی بەهرە و جوانبەخشی جووڵاون، تێگەیشتن و تاسەیان بۆ جوانبەخشی کار پێ کردووە، ئاسۆی توانای تەنیایی، کە داهێنەر هەمیشە توانایەکی تەنیایە، بە سەر دیاریکردنی ناوەندی گیانیان کردووەتەوە، لەو ڕەگە دوورودرێژەی شیعردا، لە بەردەوامی و گۆڕان بۆ خۆی ئەزموونی کردووە، لە خولیاماندا دەسووڕێتەوە، هیچ کاتێك نەبووەتە بنەما و بنچینەیەك، یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەت و پرۆگرام و پلانی ساڵانەی دامودەزگایەکی لە سەر دابمەزرێنرێت، بگرە بمانەوێت نەزانراوێك بزانین، لە کلتووری ناسراوی زانستەکان بە هەموو بەشەکانیەوە نزیك دەبینەوە، سەرقاڵی سوود لێ بینین و پەیڕەوکردنی دەبین.

شیعر بۆ دۆخی دەروونی و ورووژاندنی گیانی لە نێوان مەوداکاندا دێت و دەچێت، دۆخی دەروونییش بەشێکە لە وزە زیندووەکانی زانیاری، چونکە بینین دەگۆڕێ، بەڵام جیهان ناگۆڕێت، بگرە جیهان بۆ شێوە هەڵسووڕانێکی شیاو و چەشەی جوانیویستی و جوانئنواندن و جوانبەخشی ئامادە دەکات. تەنیا دوو شت دەتوانن جیهان بە بارێکدا بگۆڕن، ئەویش ئایین و سیاسەتن، ئایین و سیاسەتیش کاری کۆیە، تاکی کەلکێش

و ئازاد و ناوچەوان کراوە، دەکەش لە ناو کەدا بزر دەبێت و نامەیی لە پەیوەندییەکاندا دروست دەبێ.

لێرەدا پرسیارێك، کە کاری شاعیری نوێبەخش و جوانبەخش داهێنانی پرسیارە، دەبێتە باروبوار. بۆ هەیەوە دەتوانین لە نێوان مەوداکاندا بژین و بچین و چالاکیی بیرکردنەوەی ئەوەییمان بۆ تاو و تینی جوانی دەربڕین. نوێبەخش، کە مامەڵەی جوانبەخشی لەگەڵ ڕیزبەندی هەستەکانیدا دەکات، شیعریبوونی لە ناو سروشت دەرهێنا و گواستییەوە ناو هەستەکانی مرۆڤ، لە ناوەڕۆکدا ڕسکاندی، ئەفسوونی خود و هێزی تاکی تاقی کردەوە، کە دەتوانێت هەست و گیان و خوێن وەك ناوەندێك دیاری بکات. بۆ وردی لە سروشتی هەست و گیان و خوێن ورد بوومەتەوە، هەست و گیان و خوێنیش بابەتی بنەڕەتیی شیعری منن.

شیعر بۆ چێژ و جوانی، چێژ و جوانییش بۆ هەموومان، چێژ و جوانی ئەو ڕووداوەن لە کاتی خوێندنەوەدا ڕوو دەدەن، هەست و گیان و خوێنی سستبوو لە مرۆڤدا چالاك دەکەنەوە، ئەو پرسیارەی نوێبەخشی دروستی دەکات، وەڵامەکی یەکگرتوومان لێی دەست ناکەوێت، یان نایدۆزینەوە. من لە شیعردا بە دوای وەڵامدا ناگەڕێم، وشە کەم دەکەمەوە و وەڵام دەدۆزمەوە.

کەمەڵەك بەهای ئێستێتیکی هەن، سروشت پشتگوێی خستوون. جوانبەخش جموجووڵی هێماکانی دەدۆزێتەوە، دەیانهێنێتە پانتاییی نووسین و دەیانکات بە هونەری پاراو و بێگەرد.

داهێنەری پرسیار، ئاراستەی فۆرم لای پاڵنەری کرداریییە، لێرەوە شوێن بۆ پێیژەکانی کارکردن دەستنیشان دەکات. کردەوە و کردەی بەردەوامبوون لە بیرکردنەوەیدا کەرەستەیەك نییە بۆ ناسینی جیهان، کەرەستەیەکە بۆ ناسینی خۆی، لە پاشانیشدا بۆ ناساندنی خۆی، شکۆدارکردنی جیهان بۆ داهێنانی پاراو و بێگەرد.

نووسەر دەبێ لە دڵ و دەروونیدا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

4

شاعیرە نوێبەخش و جوانبەخشەکان: بەرپرسن لە خوڵقاندنی شیعر و ئامادەکردنی کۆمەڵگە بۆ جوانیویستی و جواننواندن و کارکردن و مانەوەی لە ناو کردەوە و کردەی ئێستێتیکیدا، قۆناغی یەکەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: هەندێك جووڵە و پانتایی و ماکیان لە بیر و هونەری قۆناغی شیعری کلاسیکی کوردی وەرگرت، لە بڕەوپێدان و چارەنووسی داهێنان و دەخگەڕینی ناوازەدا فۆرمی جیاکاریان تێدا خوڵقاند.

قۆناغی دووەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: بە هەمان شێوە هەندێك

جووڵە و پانتایی و ماکیان لە بیر و هونەری قۆناغی یەکەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی وەرگرت، کاری بەرەو پێشەوە چوونیان لە سەر کرد، ئەنجام کەمەڵێک دەخ و کاری جوان و پەنجەمەریان لە زەمینەیەکی بۆ پیتدا دامەزراند.
قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: لە ئاماژەی هەریەك لەم قۆناغانەدا، مەبەستم شاعیرە نوێبەخش و جوانبەخشەکانە، نەك پاشخاپەرەکە بەزراوەکان، هەوڵیان بۆ خوڵقاندن و ئاشکراکردنی بیر و هونەری جیاکاری بوو، دلێرانە داکشانە ناو خود و پاراو و بەگەردیان کرد. لەم پاراو و بەگەردییەدا زەمینەی لەباریان بۆ پەناسەی دیاریکراو و ڕوونەوە: بۆ کێشان ئامادە کرد، تۆوی بەهرە و ڕۆشنبیرییان لە ناودا وەشاند، فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپەیان دامەزراند.
دەستەیەکی کارا لە ناوەند، بەهرەی دیاردە بزوێنەرەکانن. شیعریان بە ژیان بە خۆبوونی خۆیان هەڵبژاردووە، نانی گیانیان لە دەستی ڕووبەڕووبوونەوە و نەخۆردا خواردووە. هەژانێک، لە سروشتی دروستبوونەوە لە بیر و هونەری پێشوودا ڕووی دا، کە لە دەقە نایابەکاندا هەڵقوڵاوە و خۆی نواندووە، زمان تێیاندا زۆر هەستیار و بێدارە، خۆی ئاراستە دەکات، بەڵام زوو خۆی ئاشکرا ناکات و ماناکانی ڕاناگەیەنێ.
شیعری پاراو و بەگەرد: لە کرۆکی خۆیدا پرسێکی بوونی و ژیانی دەروونییە، پەیوستی بە هەنانەوەی هیچ پاساو و هۆ و بەهانەیەك نییە بۆ بوونی خۆی. کارکردن لە جیاکاریی بیر و هونەر، دەرکەوتن و جوانی و توانا و بەهرە، بە کەسی بیرکەرەوە دەدەن، هێزی سووربوون لە سەر بنەمای جیاکارییەکان بنیاد دەنێن، کە جیاکاری سووربوون و بوونی کردەوە و کردەی نووسینە. لەم بنیادنانەدا تێگەیشتن و قبووڵکردنی وەرگر لە جیاکارییەکان ڕادەن، جیاکارییەکان خانەی دیاردە و جووڵە و مانەوە و خۆبوونی وەردەگرن.
گیانی نوێبەخش و جیاکارییەکان، هەستەکانی لە ناو شاکار و ژیانی دەروونی پەرە پێ دەدا و کارا و کارامە و زیرەکانە شێواز هاوتەریب لەگەڵ شێوازدا دەگونجێنێت، هاوتایان دەکات. شکۆ و کەرت کەرتبوونی ناخی مرۆق بەجێ دەهێنێ، مانا ڕانەگەیەنراوەکان ڕووبەڕووی مانا ڕاگەیانراوەکان دەکاتەوە. جیاکارییەکان بە پێی جیاکارییان لەگەڵ ئەوانی دیکەدا ئاستدار دەبن. ماك و ئاسەی هەستیاری و ئاست و ئاستداری لە بیری زمان وەردەگرن، پرشنگیش لە تیشکە بەهێزەکان. یەك ئاستییش بیر و هونەر لە پاشخاپەرەکی بەزراو وەردەگرێت و گەشەدار نابێت.
من لە ئەزموونی خۆمدا زۆر شەونوێژ و کەلکەشی و ناوچەوان کراوەییم

بۆ شیعری پاراو و بێگەرد کردووە. ئەو کاتەیش شەونوێژ و کەلکێشی و ناوچەوان کراوەیی لە شاعیر وەردەگیرێت، کە شیعر بە ژیان بکێشێت، وەك کێشەی مردن و ژیانیش لێی بڕوانێ و کاری بۆ بکات و ڕووبەڕووبوونەوە و نەخێر فێر بووبێت.

مردن و ژیان پێکھێنەری بوونن، شیعریش، کە ڕەگەزێکی بوونییە دەبێت لەم ڕوانگەیەوە لە دڵەوە لێی بڕوانرێ، کاری بۆ بکرێت. نووسین لەوپەڕی شادی، یان ئەوپەڕی ناشادی بەرھەم نایەت. کاتی ئەفسووناویی خۆی پەیدا دەبێت، کە خورپەی شاراوەی ناخ دروستی دەکات. تەنیا ئەو خورپەیەی، کە دەچێتە ناو کردەوە و کردەی نووسینەوە ڕوونی دەکاتەوە، ئاماژەی حەسانەوەی گیانیی دەداتێ.

سەرنج ڕاکێشترین ئەزموونی جیاکاری لە ڕووبەڕووبوونەوە و ھۆشمەندیی نووسیندا بەرجەستە دەکرێت، جیاکارییەکانی ئارەزوو□ی□کی تەنك پەیدای نەکردووە، بە ڕێگەی ئەزموونەوە دەیگەیتێ، بڕوایەکی بەرزی تێدا بەدی دەکرێت، ھێزە سەیر و سەمەرەکانی مر□ق د□خاتە گەڕ، مانایەك بۆ بوون لە ھەست و گیان و خەوندا دەبووژێنێتەوە، ئەوینداری دەکات بە ژیان. چێژ بەردەوام لە مر□قی ھەستیار و بێداردا دەگۆڕێت. بە ھیچ پێودانگێکیش ژیان دامەزراو و دەوڵەمەند نابێت بەو دیاردانەی لە پێناو خۆشگوزەرانیی مر□قدا خۆیان پێشکێش دەکەن، بگرە بەردەوام کۆمەڵێك بۆشاییی پڕ جادووی لێ بەدەر دەکەوێت. پێویستە مر□قی نوێبەخش و جوانبەخش بچێتە ناویان، گەوھەرەکانیان بدۆزێتەوە و مشتوماڵیان بکات. ئەم دۆزینەوە و مشتوماڵکردنە چیەتیی جیاکاریی مر□ق و کۆششی گیانی و جیھانبینییەتی.

بەرچاوییەك لە ئەزموونی جیاکاریدا، لە بەشی زۆری دەقەکانم دێڕێك وەك ناوەند ھاوبەش دەکەم لە نێوان دوو وێنەدا، ھەم تەواوکاری وێنەی یەکەمە، ھەم تەواوکاری وێنەی دووەم.

ده‌بێ ئه‌م دێڕه ناوه‌ندکراوه دووجار بخوێندرێته‌وه. جاری یه‌که‌م: له‌گه‌ڵ وێنه‌ی یه‌که‌م. جاری دووه‌م: له‌گه‌ڵ وێنه‌ی دووه‌م.

ئەم ڕووبەر و جووڵە و ڕووداوەیش بۆ سەرسامیی وەرگر بە کار دەھێنم، ئەگەر وەرگر بە تەواوی ھێزی ھۆشمەندییەوە ئەم ناوەند و ھاوبەشییە لەگەڵ ھەردوو وێنەدا وەرنەگرێت، جۆرە ڕێکخستنێك لە ئاگادارییەکانی ناو دەق پێك نەھێنێ، ھەردوو وێنەکەی بە لێڵی و ناتەواوی دێتە بەرچاو و زەین. یەك لە گیروگرفت و لێك حاڵی نەبوونی ئەدەبی جیاکار لەگەڵ وەرگردا ئەوەیە، ئەم ھونەرە وردانە ھەست پێ ناکەن، یان خۆیانی لە ئاستدا نەبان دەکەن، یان توانایان نییە لە جیاکارییەکانی جوانبەخشیی جیاکار تێ بگەن. بەوەیشەوە لەوە دەترسن ھەستەکانیان لەگەڵ ئەوی دیکەدا بەشداری پێ بکەن.

جیاکار پێویستە لە هەی بوونی خۆی بپرسێت، پرسیارێك وەك دەخگەڕێین لە پنتی پێکهێنان و بنەمای کراوەدا پێناسەی دیاریکراو و ڕوون وەردەگرێت.

نووسەر دەبێ له دۆخ و دهروون‌دا تاسهدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

5

ئەوەی لە نێوان من و شیعردا درێژ دەبێتەوە، خەونە نەك واقیع. لە کردەوە و کردەی نووسیندا، خەون دەکەم بە واقیعی نووسین. بە ویست و داوا و هەستیارییەکی خەونی، بە یادگەی کۆمەڵگەدا چووەمەتە خوارێ، خانەیەکی سستبووم لە جەستەی شیعری کوردیدا تەواو زیندوو ڕاگرتووە، خانەی دەقی خەونی. خەون یەکێکە لە هەما هەستیار و بەدارییەکانی مرۆڤ، لە سادەترین ئاستیدا خەسڵەتی کیمیاگەری پەیدا دەکات، دەتوانێت توخمێك بە توخمێکی دیکە بگۆڕێت. پێکهاتە و داڕشتن و ڕایەڵ و تانوپۆیەکی توند و تۆکمەی لێیەوە درێژ بکاتەوە. لە چالاکییەکی دیکەیدا بیکات بە دیمەنێکی بێ شکۆ. هەوڵێکی خوداسکی بەهرەمەندە، پەیوەندیی مرۆیی و گەردوونی نزیك دەکاتەوە، پەلە بکەین بە دوای هەستیار و بەدارییەکانی ئەم پەیوەندییە لە ناو ژیانی گەشاوەدا بگەڕێین. وەنەکانی بەرپرسیارییەتی بەرانبەر چارەنووسی چێژ و جوانی بەرز دەکاتەوە، خۆی دەناسێنێت و دەبێتە هەما بۆ مانا و کاکڵەی مەبەست.

وەك گیان پشت بە خەون دەبەستم، خەون هێز و بەوابوون بە وریایی هەست و خەیاڵی نادیار دەبەخشێ. دەرەاوکێیەکانی خەیاڵی نادیار بە خەڵکی دیار دەگەیێنێ، دەرەوە و ناوەوەی گیان بە یەکەوە بە ڕێگەی تایبەتیی خۆیدا دەبات، کە ڕێگەی جادووییە. خەون نوێبەخشیی زۆری داوە بە ئەفسانە و داستان و بەیت، زمان تێیدا گەرموگوڕ و دەستکاریی زۆری هەستی کۆمەڵگەی کوردیی کردووە. شێوە و ماکی ئەفسانە و داستان و بەیتم وەرگرتووە، بە شێوەیەکی جیا لە خۆی، نواندوومەتەوە. بە ئاشکرا ئەم وەرگرتنە درەوشانەوەی لە بیر و بیرکردنەوەی مندا پەیدا کردووە و ڕسکاندوویەتی، بە ئەوەی بە سەر هەندێك دەربەیندا زاڵ بم، پێویستیم بەخۆڕاهێنان بووە لە شێوە و ماکی ئەفسانە و داستان و بەیت، خواستی ئەم شێوە و ماکەیشم قبووڵ کردووە، بەڵام خواستی واقیعی ئەفسانە و داستان و بەیتەکەم وەك خۆی، یان نزیك لە خۆی قبووڵ نەکردووە.

نووسەر دەبێ له دۆخ و دهروون‌دا تاسهدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

دروستکردن و دروستبوونی یەکەم مرۆڤ، یانی هونەری بوون و جوانی، هەست و گیان و خەون لە هەموو چەشنە: شیعر و گۆرانی و مۆسیقا و تابلۆیەك… تاد، هەن و دەدۆزرێنەوە. لە دروستکردنی یەکتریدا بە یەك پێویستن. چالاکیی ژیان لە ناو ئەم دۆزینەوەیەدا دەردەهێنن، کاریگەری بە سەر سایکۆلۆژییەتی یەکەم مرۆڤ و دوایین مرۆڤەوە دادەنێن. ئەم ڕەگەزانە دەستنیشانکاری بەهای دروستکردنی یەکەمین مرۆڤن، دەربڕین لە چەمکی جوانی و تاسە و گوڕ و تینی دوایین مرۆڤیش دەکەن.

داهێنەرانی ئەم چەشنە دەقە بەرهەم دەهێنن، هەموویان بەهرەداری بە پایانن و خولیا بە تین و کاریگەرەکانی خۆیان پێشکەش بە مرۆڤایەتی کردووە، بنەما هەمە جۆرەکانی جوانیویستی و جواننواندن و جوانبەخشییان کە کردووەتەوە. هەست و گیان و خەون، کە سەرچاوەی ئەفسوونی دەقن، بەردەوام ئەمەش بە بیرکردنەوەی دوێنێ ناپێون، لە دەخگەیێندان. جوانی لە خۆیاندا پێ خورپەی بەهێز دەکەن. دەقەکیش ئەم خورپە بەهێزکردنە لەگەڵ بیرکردنەوەی هونەری بەڕێوە نەبات، خۆی ئەم کردەوە و کردەیەی قبووڵە لە ژێر پاڵەپەستە و چەپەکی شتە ڕووکەشەکاندا بخنکێت. دەقیش پەیوەستە بە ترپە و ئاوازی دڵی ژیان و باروبوارەکانی جوانی و هونەری بوون، ئەگەر پەیوەست نەکرێت بەو ترپە و ئاوازە، دەقێکی تەکنیکاری مۆمیاکراوە، لە پێکهاتەی مێژووی گیان، دەستخەرە و ڕەنجێنەرییە. دەقی تەکنیکاری مۆمیاکراو فرەمانایی جیهان دەکوژێ، ژیان وەك جەستەیەکی دامەڕاو لە هەستەکان نیشان دەدات. بەشە هەرە گرنگە گەرم و گوڕەکەی مێژووی گیان، ئەفسانە و ئایینەکان پێکیان هێناوە و بەردەوامی گەشەکردنیەتی، بە پیتی دەکەن و بگرە و بەردەی جیاکاری دەورووژێنن. تەنیا وەرگرتن و کارپێکردنی دیمەنی شێوەزاوی دەرەوە و بەهرەی تایبەت، فریای شیعر ناکەوێت، ئەگەر ڕەنگی شکۆی خواست، لە ناو بوون و خواستەکانی گەشەپێدانی بوون ئاوی نەخواردبێتەوە، کە ئاو هەمای سەرەتا و هێز و بەردەوامییە. تەڕامان دروست نابێت، پڕ مایەترین ئەدەب لە جیهانی نووسیندا ئەو ئەدەبەیە، کە پەیوەست بکرێت بە ئەفسانە و ئایین. ئەو ئەفسانەیەی هاتووەتە ئاراوە دەربڕین بووە لە بلیمەتییەك، کە کۆمەڵێك ڕووداوم وەك ئەفسانە هێناوەتە ناو نووسین. هەموویان دروستکراوی هێزی بیرکردنەوە و خەیاڵمن. ئەفسانە و ئایین بە کۆپێکردنی مێژووی گیان، گەنجینەن، لە پانتاییی بیرکردنەوەدا بە نەرمونیانیی بای سەرپێیەوە جووڵە دەکەن. لەکدانەوەی گیانیم بە هێز و کاریگەرییە کەسانی ناو ئەفسانە و مێژوو، وەك پشتیوانیکارەکیش لە بیرکردنەوە و مانا و ئاسەی

جۆراو جۆر و ئایندە بینینییان، مرۆڤ دەخاتە سەر ئەو باوەڕەی جوانییەکانی زەمین حیکمەتێکی پەرتوبڵاوە، پێویستە بۆ کۆوتەختی ڕاگەیاندنەکانەوە هەڵبواسرێنەوە بۆ حیکمەت و بینینی دیکە، نوختەی سەرسامبوون.

نووسەر دەبێ لە دۆخ و دەروونێدا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

7

داهێنان ڕێخۆشکار و ئاراستەکردنە بۆ یەکگرتنی کلتووری هەمەجۆرەکان. هەرچی هونەری شێوە و شێوازە لە ڕۆشنبیرییە بۆ زۆربەکانی بێگانەوە فێری ببین. نەك لاسایی بکەینەوە و بیخوازین. یەکگرتنەوەی مرۆڤایەتییە لە داهێنان و جوانیی خەمەیو و پێگەیشتوودا. هاودەقی هەر لەم باروبوارەدا دروست دەبێت. ڕەخنەگرانێکی زۆر و هەمەچەشنیش بایەخیان بە چەمکی زمان و هاودەقی داوە، بارودۆخەکەیان لە بەرچاو گرتووە، بەڵام ئاشقبوون بە ئەدەبی بێگانە، بە نیازی دەستبەرداربوون لە ڕەگی زمانی زگماك، وات لە دەکات بەهرە و بیری زمانت ناتەواو بێت. ئەگەر بەهرە و بیری زمانیشت ناتەواو بوو، هەوڵ دەدەیت خوێنەر لە کرۆکی شیعریبوون دوور بکەیتەوە، سەرقاڵی شتێکی ناکامی بکەیت، چونکە شیعریبوون لە بەهرە و بیری زمانی زگماکدا پەروەردە دەکرێت و دەڕسکێت.

خوێنەر و خوێندنەوە شێوەیەکن لە داهێنان، خوێنەری پاراو و بێگەرد دەبێتە فۆرمی شیعری بێگەرد.

خەیاڵ و زمان لە سەر ئاستی شیعریبوون و ئاستەکانی دیکەوە دەچنە ناو یەك، ڕێژەی شیعریبوون بەرەو بەرزبوونەوە دەبەن، شیعریبوونیش بە جوانیی خەیاڵ و زمانی خۆسك و خودایی پەیوەستە و لە چێژدا دەبێتە خاڵێکی بەهێزی هەستیار و بێدار، شیعر بۆ چێژ و جوانی، چێژ و جوانیش بۆ هەموومان. هەیە زانیارییەکی بەشوماری لە ڕێگای خوێندنەوە و کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە کۆکەڵەکە کردووە، بەڵام نازانێت بۆ کاری بەهێنەت و نەزۆکە، چونکە لە بنەڕەتدا هەڵقوڵاوی ڕستەی ناو ناخی خۆ بنیادنەر و خۆبوونی نەبووە. کاریگەری و پەرەسەندنی زمان لەو ئاستەدا دەردەکەوە و دەستنیشان دەکرێت.

نووسەر دەبێ لە دۆخ و دەروونێدا تاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

8

هەموو دیاردەکانی بوون، مرۆڤی داهێنەر بەرهەمیان هێناون، پێ کاریشن لە بەرەو پێشبردن و کرانەوەی کۆمەڵگە بۆ قبووڵکردنی

جیاکارییەکان. کۆششی شێلگیرانە دەکەم، دەقەکانم بابەتی تێڕامان بن بەرانبەر دیاردەکانی بوون، وزەی شاگەشکەییی چێژ و جوانیشیان تێدا پڕ و دووربەند بێت، بەڵام لەوە دڵنیام بە نیازی هە و ئامانج و هیچ شتێکی نزیك لەو مانایانە نانووسم. پەیوەندییەك لە جەستەی دەقەکاندا نیشتەجێیە، پەیوەندیی شیعریبوون و زمان.

سەرچاوەم لە دەروونم دەزیوە تەوە، لە دەزینەوەیشیاندا تەنیا هەستی خۆم دەستی گرتووم، وێناکردنەکانی دەرەوەیش تێکەڵاوی خەیاڵ و هێما و ئەفسانە و داستان و بەیت دەکەم. مرۆڤێکم تێکەڵاو لە گشت گۆڕانکارییەکان، گیانم لە قووڵاییمدا دەردەهێنم، بە یارمەتیی کەشوهەوای ڕستەسازیی زمان پێشانی دەرەوەی دەدەم. ئەم خۆپیشاندانەم ختووکەیەکی کورتخایەن نییە. ڕەگەزی مەیل و حەز بەڕێوەی ببات، شێوازی ژیانە، مرۆڤی خاوەن سیمای پاك لە ناویدا نیشتەجێیە. گونجاویشە پێش ساڵانێکی زۆر وەك ئەم چرکەیە گیانم هاتبێتە ژان و هەراسان و لەرزەی نووسین، دوای ئەم چرکەیەیش بە شێوەیەکی دیکە لە چرکەیەکی پڕ پشووی گیانی لە لانکی ژان و هەراسان و لەرزەی نووسیندا بنووسمەوە. ئەم نووستنەیش دوا مانا و شێوە وەرناگرێت.

شێواز دەبێتە خاڵێکی بەهێز لە داهێناندا، لەوەیش گرنگتر، وشە دەبێتە خاڵێکی بەهێزتر لە ڕستەدا، دەنگی پیتیش مۆسیقا لە ڕستەدا بڵاو دەکاتەوە و دەیجەشێنێت. هیچ شێوازێك تا سەر جێگەی سەرسامیی ناوەندی ڕۆشنبیری نییە. جەلەق دەبێت، بەڵام ناکرێت بە کۆتاهاتنی یەکجارەکی ناوی ببەین، وەك سەراوەیەك دڵخۆش بین پێی. تا ئەو ئاستەی دەسەڵات و هێزی ژیریم گوتوویەتی: ئەوەندەم توانا و بەهرەیە، خۆم کە کردووە تەوە، شێوازی شیعریم هێڵی ڕوونی ئاشکرا بێت.

تێکۆشاوم بە هۆی پەخشان، بە گیانی شیعریی نیشانە و هێما و حیکمەت، لە داڕشتنێکی قووڵبووەوە لە ئاخاوتنی مرۆڤ و ئەستێتیکیدا بهێنمە ناو زەینی ڕۆشنبیریی پاراو و ب□گ□□ردەوە. بە دوای ئەو هۆکارانەدا بگەڕێم، منی سەرنجکێش و پەیوەست کردووە. گرفتارییەکانی ناوەوەی کۆمەڵگە بکەم بە بابەتی جوانی. لە ناخی هەر هەمووومان دەستەیەك چاودێر خۆی پەنا داوە، هەیە دەکەوێتە ژێر هەڵسوکەوت و هێزی ئەقڵییەوە. هەیشە لێیان لا دەدات. خۆم لە دەستی ئەم دەستە چاودێرە ڕاپسکاندووە. ئاستە قووڵەکانی ئاگایی و هەست پێکردن و دۆخی بوون دەورووژێنم.

دەقی خەونی، لە خەونی ڕاستەقینە نزیك دەکەمەوە، وەك چۆن ڕاشکاوانە قوربانی بە ژیان دەدەم. بە هەمان شێوەی ڕاشکاوانەیش شێوازێك لە هەستیارترین ئاست و ئاستداریدا کار پێ بکەم. شێوە و

ڕستەیەکیش نییە شێواز لەگەڵ خۆیدا نەهێنێتە ئاراوە و نەیجووڵێنێ و ئاشنای نەکات.
نووسەر دەبێ له دۆخ و دەروونداتاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

9

نوێبەخشی لە داهێناندا دیمەن و هێما و هێزی بوونە، هەڵگیرسانی ڕووناکییەکی نهێنییە لە ئەندێشەی ئەویدیکەدا، بڕواهێنانە بە دەسەڵاتی شیعری پاراو و بێگەرد، دید و دیدگە و هەڵوێست بەهێز دەکات. لەمڕۆی بە چەقەڵ و چەورە و حەربای ئەدەبی و داڵی دووکەلاك و مینچێن و قۆپیەچی و بەرماڵ پێستی ڕێوی… تاد، بەردەوامبوون لە نوێبەخشی و داهێنان، چاوقایمی و گیانی ژیری دەوێت. تەنیا لەگەڵ ئەو نووسینانەدا ئاسوودەم، کە شیری گیانمن و مایەی سەرسامین، مێژووی وشە و داهاتووی وشەن، وشەیش دەکەن بە زمان، زمانیش بە جوانییەکانی بوون. دەمگەی□ن□ن بەو ڕووناکییە خودایییەی لە هەستیاری و زەینی چالاکدا پەیدا بووە. هەموو وزەیەکی گۆڕان و پێشکەوتن لە گیانی مرۆڤی بە بڕوا و دامەزرێنەر و کەلکێشدا گەشە پێ دەدات، باروبوار بۆ دەربڕین و کرانەوەی بەردەوام دەدۆزێتەوە، تێگەیشتن لە گەشەی هەست و گیان و خەون پەرە پێ دەدا، لێ دەکۆڵێتەوە و دەیکات بە لەرزەی نووسین و واقیعی نووسین. هزری دەوڵەمەندیش بەرهەم دەهێنێ، خۆشی و ئارامی ویژدانی پەناگەی خەیاڵی پاراو و بێگەردە. سەرچاوەی جوانبەخشی هێڵێکی هاوشێوەی هەست و گیان و خەون بۆ نوێبەخش دروست دەکات. ئەم هێڵە بە جووڵەخستنی نوێبەخشیی خۆیەتی، کۆمەڵگە بانگ دەکات بۆ ناو ژیانی ئاسوودەیی ئەدەب. بەهەشتی شادمانی ژیانی ناو داهێنانە. مرۆڤی جوانبەخش دەخوازێ تەمەنێکی پڕ دانایی و کارا و کارامە لەناو ژیانی ئەدەبدا بژیت، نەك لە ئارامیی ساختە و خۆشدوویی دەسەڵات، کە هەموو دەسەڵاتێك بەشێك لە دیکتاتۆریەتی بە جووڵە و وێنەوە لە ناو خۆیدا پەروەردە کردووە.
نووسەر دەبێ له دۆخ و دەروونداتاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

10

قۆناغی یەکەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: شاعیرێکی کارامە و گۆڕانکاری وەك: (گۆران)، لە ڕەگ و قووڵایی کلاسیکییەوە هات. جیهانی شیعری کوردیی گۆڕی و پەرەی پێدا. تێگەیشتنی خوێنەریشی گۆڕی و پەرەی پێدا، زانی بواری داهێنانی ئەو چییە، تواناشی لە چی

تاقی دەکاتەوە، کە هات وەك نموونەیەکی پێشەنگ و بەدیهێنەر هات، نەك وەك مەیدانخوازێك بیەوێت کلتووری شیعری کلاسیکی لە ناو ببات، سەرەتا فۆرمێکی جیاوازی لە ناو کلتوور و کەلەپووری کوردیدا دۆزییەوە، پڕ بوو لە وزەی ئاخاوتن، لە فۆرمی کلاسیکیشی داماڵی. ئینجا تێگەیشتنی خوێنەری گۆڕی و پەرەی پێدا، ئامادەی کرد بۆ تێگەیشتنێکی جیاوازتر، ئاشنای کردەوە بە کێشی خۆماڵی، شیعری ڕاستەقینەیشی بەم کێشە خوماڵییە نووسی و پێشکەشی کرد. کاکەی مەبەستی نوێبەخشییەکەی، کە پرۆژەیەك بوو، دامەزراند: لێرەدا گەشە پێ دا و دەرکەوت. هیچ فۆرمێکیش، فۆرمێکی تر لە ناو نابات، بگرە لێی جیا دەبێتەوە.

بەشێکی زۆری قۆناغی دووەمی نوێبەخشی شیعری کوردی: زیاتر وشەیان لە ناو مانادا تواندەوە، لەوەی وشە بارگاوی بکەن بە بزۆویی زمان. وشە هەست و هەستیاریی دروست نەکردووە، بگرە مانای گەیاندووە. جۆرە پەیوەندییەکی هەمائارا، لە نێوان توانەوەی وشە لە ناو مانا و وشە بارگاویکردنـــدا بە شیعریبـــوون خۆی ڕوون کـــردووەتەوە. شیعریبـــوونیش دەمانکـــات بە ئەنـــدێشەی خۆی، ڕازی بەهێـــزی ئەنـــدێشەکردنمان لە بیرکـــردنەوە و دۆخـــی دەروونـــیدا دەخـــوڵقێنێت. ئەمەش تەنیا لە هاڕاوی مەستی دەقدا، مووچڕکە نەرمەکانی خەیاڵ و چێژ، پەی پێ دەبەن. تواناکانی خۆگەڕین و دۆزینەوەی خود ئاشکرا دەبێت. بە هۆشێکی ڕووناك و شکۆدارەوە ئەم خەسڵەتەیان دەستنیشان دەکەیـــن. لە دیـــد و دیـــدگە و قووڵـــبینی دووری خستوونەتەوە، لە دەربڕین نزیك. هەموو هەڵچوونە نەستییەکانی خۆیان تێدا هەڵڕشتووە، هەڵڕشتن لە دۆخێکی دەروونیی کورتخایەندا سرووش وەردەگرێ و زوو دادەمرکێتەوە. ئـــاگری نادیـــار و نهێنـــیی نووســـین تەواو گەرمیـــان ناکاتەوە، ناوە ناوە تەزووی بەتینیان لە لەشدا پەیدا دەکاتەوە. لە بێ ئومێدی دەریان دەهێنێت، لە شەقامێکدا بەرەو پیاسە و ونگە دەیانبات. خەیاڵ تێیدا لە قووڵاییی ئەو وردەکارییانە دەکۆڵێتەوە، کە دەبێتە لەرزەی نووسین و واقیعی نووسین.

نەست کاریگەرییەکانی خۆی کە دەکاتەوە، لە لەرزەی نووسین و واقیعی نووسیندا دێنە ناو ئاگەداری. دەبنەوە بوونێکی وشیاری، بەڵام لە ئاستی هونەری و ئاستەکانی دیکە وتووێژیان لەگەڵ شیعر و ژیاندا نەکـــردووە، بگـــرە جەختیـــان لە مەودا دەرەکییـــەکـــان کـــردووەتەوە، دانەکشاونەتە ناوەوە، کە ناوەوە تایبەتکاریی کەسایەتی بەرهەمی دەهێنێ و زەینی چالاك توانای بەگەڕخستنیەتی.

مانای مەجازییان ڕاو نەکردووە، بە ئەسپایی و دامەزرێنەرانە سەیری هەستیاریی زمانیان نەکردووە، کە لە هەستیاریی زماندا مرۆڤ بە پێی ژیانی خۆی دەدۆزێتەوە و دەیبینێ، سەرلەنوێ چاوی پێدا دەگێڕێتەوە،

پاشان بژاری دەکاتەوە. زیاتر وەك یارییەکی ئایدۆلۆژی کاریان بە شیعر کردووە. لە بنجیشدا ئایدۆلۆژیا ڕەگی جوانیویستی و جوان نواندن و جوانبەخشی دەبەستێ، هەموو هۆیەکانی گەشەسەندنیان لێ دەستێنێتەوە، هەروەها شیعری ئایدۆلۆژی بنیادی کۆمەڵایەتی ڕوکاری هەیە.

سەرەتای پرۆژە و دامەزراندن و کرانەوەی شیعری کوردی ڕۆڵی خۆیان بەرز کردەوە، هەموو ئێمەیان بە خوێندنەوەی خۆیانەوە خەریك و سەرقاڵ کرد، کۆمەڵگەشیان خستە مشتومڕێکی ناتەبا و سەختەوە.

کردنەوەی دەرگە و پەنجەرە و پیشاندانی خۆر و مانگێکی بە پیت و ڕۆشن بوون بۆ قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی، خاڵێکیش بوون بۆ جۆشدان و مامەڵەکردن لەگەڵ سروشت و بیرکردنەوەی پەیوەستدا.

قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: بە فۆرمی فرە پێوەندی و فرە بنیاد و فرە ترپە و جیاکارییەوە، ئاستی هاوچەرخی و داخوازییەکانی خۆیان پیشان دەدەن. بەوەی ئەو وەڵامانەی ئەوان بۆ واقیعی نووسین و واقیعی کۆمەڵگە و ژیانیان دایەوە، ئێمە دەیکەینەوە پرسیار، لە ناو گیانی بووناندنماندا دەیکەین بە بنیاد و پێکهاتەی خۆبوونی و وێناکردنی جیهان و چالاکییە هونەرییەکانی کەشی خۆدەربڕین و خۆدەستنیشانکردن و کردەی بوونی زمان، زمان وەك خود، وەك هێزی بوونی شاراوە. دەتوانێت دەربڕین لە هەموو شتێك بکات، بەڵام لە دیاردەکان ناکۆڵێتەوە.

پرسیار هاوسەنگی دەدا بە پرسیارکار و پرسیار لێکراو. پرسیار نەکردن هاوسەنگبوون لەدەست دەدا.

ترپە و ئاوازی قۆناغی دووەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی زیاتر لە ترپە و ئاوازی مۆسیقای جەنگ دەچوو، کە جەنگاوەریان بۆ جەنگ و ڕووبەڕووبوونەوە لە سەر ڕادەهێنا.

قۆناغی سێیەمی نوێبەخشیی شیعری کوردی: لەو ترپە و ئاوازە دەریان هێنا، شکاندیانەوە بەرەو ناوەوەی ڕستەی سەربەخۆ و جووڵەی وێنە و دەنگی پیتەوە. شاعیری نوێبەخش بڕوای بە بوونی ئەو هەقیقەتە هێناوە، کە ترپە و ئاواز و جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ لە واتا و دەنگی پیت، پێوەندیی بە جوانبەخشیی مرۆڤەوە هەیە. وزەیەکی خۆشگوزەرانیی ژیانی کۆمەڵگایە. هەموو کۆمەڵگەیەکیش بنەمای ئازادیخوازی بە ڕستەی سەربەخۆ و جووڵەی وێنە و وشەی پڕاوپڕ لە واتا و دەنگی پیتەوە. لە ناو خۆیدا پەروەردە کردووە، بۆ ئەوەی فۆرمێکی نوێی ژیانمان بداتێ.

نووسەر دەبێ لە دۆخ و دەروونداتاسەدارێکی خودایی بێت، تا لە بارەی شیعرەوە بنووسێت.

گۆ□ش□ن ب□ د□رد□ی گ□و□خەنی دۆزەخ چوو.. نووسەر: لەتیف بێوار

هەنووکە لە زەمەنی سادەگەرایی هزر و ڕووکەشپۆشیدا دەژین، نەك تەنیا لە جل و بەرگ و شێوازی ژیان و بیروبۆچوون و کەمی شارەزایی و مەعریفەت و ڕۆشنبیرێتی تاکەکاندا، بەڵکو لە بوارە باڵاکانی وێژەو فەلسەفەو هونەر و ئاستی زانکۆکان و بگرە زۆر سەکۆو جومگەی ئەدەبی و هونەری و ڕۆشنبیری و مەعریفی وا هەن، کە لەبەر دەستی سەرە نەزانەکاندان و هیچ شارەزاییەکی ئەوتۆیان نییە لەو بوارانەی کە خۆیان کردووەتە دەم ڕاست تێیدا، ئەوانە زۆرجار تەنیا لەوێدا لەگەڵ جەماوەردا بەرکەوتنیان دەبێت (بۆ ئەوەی ڕای خەڵك سەبارەت خۆیان بزانن) لە شوینە سەرپێیەکانی وەك تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و فەیسبوکدا، لەوێشدا نووسینی کۆمێنتیان بۆ بێجگە لە هاوڕێکانی خۆیان بلۆك کردووە، واتا هێندە لە ڕەخنە دەسڵەمنەوە، چونکە لە ناواخندا دەزانن لە ناو قەوارەیەکی بۆشدا بانگەوازی کاری گەورە کردن شتێکی ئاسان نییە تا بەسەر هەموو کەسێکدا تێپەڕێت. ئەوان نەك شارەزایی ئەکادیمی و زانستییان لە بوارەکانی خۆیاندا نییە، نەك هیچ زمان□□ك جگە لە زمانی کوردی نازانن و لەسەر بناغەی فەرهەنگێکی کۆڵەواری پر جنێو و وشەی بازاڕیی کۆشکی داهێنانی خۆیان بنیات ناوە، بەڵکو ناتوانن وتارێکی ڕەوان و پوخت بە کوردی بنووسن، کاتێك بشینووسن پڕ لە هەڵەو ناتەواوی دەبێت و تەنانەت پەڕتووکەکانیش گەر چاپی بکەن دەیدەن بە هەڵەبڕی زمانەوانی تا پێداچوونەوەی بۆ بکەن.

کێشەی ئەوانە ئەوەیە کاتێك دەسەڵات و بازنەیەکی خەیاڵی لە دەوروبەری خۆیان بکێشن، وا دەزانن بەو بەڵێ بۆ کردنەی کەسانی کەم ئاستی دەوروبەری خۆیان، ئەوا د□ب□ن□ شاکارنووس و بیردۆز داڕێژ، بەڵام تەنیا بە دوور کەوتنەوەیان لە گرتنە دەستی ئەو بنکەو سەکۆو دەزگاو چاپەمەنییانە، قەوارەیان دەگەڕیتەوە ئاستی سروشتی خۆی و

کەس حسابی نووسەرێکی ئاساییان بۆ ناکات و وردە وردە ناوی قەبەو ڕەونەقداریان بەرەو پوکانەوە دەچێت، کە لە وێنە بڵاوکراوەکانیان لە فەیسبوك و سۆشیال میدیاو و سەکۆو بڵاوکراوەکانیاندا بۆ خۆیان کێشاوە، لەو بارەوە زۆرمان بینی… بە وێنە، کاتێك ئەدیبێك سکرتێری ڕۆژنامەیەکی وەرزیی بوو یەك بە دوای یەکدا لەکۆڵینەوە لەسەر بەرهەمەکانی دەنووسران، بەڵام دوای ئەوەی لەو شوێنگەیەدا نەما ئیدی کەس باسی نەکرد و لە کولەکەی تەنیشدا ناوی نەما.
ئەوانە نەك خۆیان هیچ داهێنان و بەرهەمێکی نوێی شایستەی خوێندنەوەیان لە هەگبەدا نییە، بەڵکو کاتێك دەنگێکی ڕەسەن لە دەرەوەی بازنەی خۆیان ببیستن، خێرا هەوڵ دەدەن بە جۆرەها شێوە پلاری تێ بگرن و سوکی بکەن و گومانی بۆ بدۆزنەوە، هەرچەندە ڕەنگە ئاستی تێگەشتنییان نەگاتە ئەو ڕادەیەی لەگەڵ ئەو بەرهەمانەدا سەرودەر بکەن، بەڵام چونکە لەوەدایە کە هەست بە بەتاڵیی دەکەن؛ کاتێك بەرهەم و تێگەشتنی خۆیان لە ئاست ئەو بەرهەمانەدا دادەنێن و بۆیان دەردەکەوێت کە تا چەند کەڵەوارن و حەقیقەتی خۆیان جارێکی تر بۆ ئاشکرا دەبێت، کاتێك پەردە هەڵخەڵەتێنەکانی سەر بەشە تاریکەکەی دەروونییان لا دەدرێت و ڕووبەڕوو دەبنەوە لەگەڵ ئەو پرسیارە گرنگەی: کە ئایا بە ڕاستی من چیم پێشکەش کردووەو چیم لە ئارادایە؟ جگە لە لاف و گەزاف و کۆکردنەوەی جەماعەتی ئەشهەدووە…
لە دەوری خۆم، لە هەمان کاتیشدا ئەو بابەت و بەرهەمانەی کەسانی دی، کە لەبەر ناوی خاوەنەکانیان سوکایەتییان پێ دەکەن و ڕەفزی دەکەن، ئەگەر ناوی خانمێکی بخرێتە سەر ئەوا نەك بڵاوی دەکەنەوە، بەڵکو دەکەونە پیاهەڵدان و ستایش کردنی.
ئەوە قسەمان لەوانە نییە کە لە ژێر پەردەی ڕۆشنبیریدا بە دوای پلەو پایەو پیس خۆری خۆیاندا دەگەڕێن و پێنا بە دەرگاو جومگەو کەسایەتییە حیزبییەکان دەبەن و بە دوای شوێن پێ خۆشکردندا دەگەڕێن تا لەو شوێنگەیەوە خۆیان بکەنە چەق و ئەوانەی لە دەرەوەی بازنە تایبەتەکانی خۆیاندان بیانهاڕن و ئەوانەش کە ڕووپامایییان بۆ دەکەن سوپاسنامەو خەڵاتیان بکەن.
مرۆڤ تا زیاتر ورد بێتەوە لەو سێکتەرە هەستەوەرە فیکری و ئەدەبییانەی لەو واقیعە خواروخێچەدا هەن و پەیدابوون، هەر ئەوەی پێ دەکرێ گۆشەگیریی هەڵبژێرێت و دوور بکەوێتەوە لەو هەموو بێگانەوە، لەهەمان کاتیشدا دانایی ئەو ئەدیب و هونەرمەندە ڕەسەنانەی بۆ دەردەکەوێ کە ئەو ڕێگەیان هەڵبژاردووەو تەنانەت بەرهەمەکانیان بڵاوناکەنەوەو نایخەنە بەر چاوی ئەو ناخ بەتاڵانەی کە گوێشیان بۆ دەردەی گوێخەنی دۆزەخ دەبەن و هەڵە لە بە ناکەنەوە.
ئیدی جار جار وەك چاودێرێك لە خۆم دەپرسم: دەبێت ئەو دۆخە بۆ کوێ

بگات، لەکاتێکدا یەك یەك نووسەرە ڕەسەنەکان کۆچ دەکەن و هیچ جێگرەوەیەکی هاوشێوەی ئەوان ئەو بۆشاییانە پڕ ناکاتەوە؟ کە بە کۆچکردنیان لە دوای خۆیان جێی دەهێڵن، ئەوە لەو لا بووەستێت و لێرەدا هەر وتوێژی ناکەم کە داهێنان و بەرهەمی ڕاستەقینەی ئەدیب و هونەرمەندی داهێنەر چەند سەریێشە بۆ خاوەنەکەی دروست دەکات؟ هەر لە ڕق و کینەی هاو ڕێشتەکەیانەوە بیگرە تا نەیاران و تەنانەت ئەو سیستەمە تەسك و تروسکانەی داهێنانەکان جێیان نابێتەوە لە چوارچێوەکانیاندا و توشی دەردەسەریی دەبن بۆ هەیەوە.
بەڵێ ئەمە سەردەمی نامۆ بوونی ڕەسەنایەتی و دەنگی ڕەسەنەو هەر ئەو ڕێژەیە کە پێشینان گوتویانە، تێیدا شێر لە برساندا دەمرێ و ڕێوی لە کەلاکەکەی دەخوات و دەبێتە پاشای دارستان.
دواجار دەبێت ئەو ڕاستییە باس بکەم کە چۆن لە جیهانیشدا زۆر بلیمەت و بەهرەو دەنگی ڕەسەن هەبوون تا لە ژیاندا بوون فەرامۆشکرابوون و دوای مردنیان جارێکی تر سەریان هەڵدایەوە تا ئێستاش باس دەکرێن، ئەم سیناریۆیەش تا زۆرانبازی ژیان بەردەوام بێت هەر دەمێنێت.
بۆ نموونە ئێمیلی دیکنسن ١٨٣٠–١٨٨٦ شاعیر، جان کیتس ١٧٩٥–١٨٢١ شاعیر، فرانتس کافکا ١٨٨٣–١٩٢٤ نووسەر و ڕۆمانووس، ئارتور رامبۆ ١٨٥٤–١٨٩١ شاعیر، سۆرین کیرکەگۆر ١٨١٣–١٨٥٥ فەیلەسوف و بیرمەند، ڤینسێنت ڤان گۆخ ١٨٥٣–١٨٩٠ هونەرمەند و وێنەکێش، ویلیام بلیک ١٧٥٧–١٨٢٧ شاعیر و هونەرمەند، هێلما ئەف کلینت ١٨٦٢–١٩٤٤ هونەرمەند و وێنەکێش، ژێرار دو نێرڤال ١٨٠٨–١٨٥٥ شاعیر و نووسەر، نیکۆڵای گۆگۆڵ ١٨٠٩–١٨٥٢ نووسەر و ڕۆمانووس، نیکۆس کازانتزاکیس ١٨٨٣–١٩٥٧ نووسەر و فەیلەسوف، ئۆسکار وایڵد ١٨٥٤–١٩٠٠ نووسەر و شاعیر، والتەر بنیامین ١٨٩٢–١٩٤٠ فەیلەسوف و ڕەخنەگر... تاد.
لەبەر ئەوەی ئەم وتارە کورتە، بواری ئەوەم پێ نادات چیرۆکی هەر یەکەیان لێرەدا باس بکەم، بەڵام خوێنەری بەڕێز گەر ویستی لێ بێت، ئەوا دەتوانێت بە وردی بەدواداچوون بۆ ژیان و بەرهەمی هەر یەکێك لەمانەو سەدان نموونەی تر بکات و ئەو ڕاستییە تاڵانەی باسکران زیاتر بۆی ڕوون بێتەوە.

لەتیف بێوار

گەشەی فاشیزم لە قەیرانی نیولیبراڵیزمدا.. ئاسۆ کەمال

ئاشکرایە کە سەرکەوتنی فاشیزم لە هەڵبژاردنی ناوچەییەکی ئەڵمانیا جێگای پێشوازی بەشێک لە ئۆلیگاریشی مالی جیهانی ،وەک ئیلن ماسک بوو. بەڵام ماسک تەنیا نیە لەم پشتیوانیەی گەشەی فاشیزم لە ئەوروپادا، چونکە خودی گەشەی ئەم ڕەوتە فاشیەی بورژوازی ئەمڕۆ یەکێک لە ئاکامەکانی نیولیبرالیزم لە چوار دەیەی دوایی دنیای ئەمڕۆدا. ئەم پەیوەندیەی نێوان فاشیزم و نیولیبرالیزم نەک هەر لە پشتیوانی مالی و ڕاگەیاندن و لە کەمپینی هەڵبژاردنەکاندا ئاشکرایە، بەڵکو نیولیبرالیزم وەک بابەتێکی ئایدیۆلۆژی و سیاسی لە پەناو وەڵامدانەوە بە ناکۆکی و کێشەکانی باڵادەستی خۆی لە پێشبڕکێی جیهانی و لە دژی چینی کرێکاری ناوخۆی وڵاتەکانی ئەوروپا و ڕۆژئاوا بەکاری دەهێنێ.

فاشیزمی ئەمڕۆ بەرهەمی سیاسەتی حکومەتە نیولیبراڵەکانی ئەمریکا و ئەوروپایە، کە چەند دەیەیە شەڕی عیراق و ئێران و فەلەستین و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، وە شەڕی ئۆکرانیا و نائارامی جیهانی دروستکردوە. هاوکات ئەم نیولیبرالیزمە کە لە ڕێگای سەرمایەی دارایی و دۆلارەوە دەستەبژێرێکی ئۆلیگارشی تریلیۆنێر و ملیاردێری دروستکردوە و دابەشکردنی جیهانی بە چەند دەوڵەتێکی کەمی گەشەکردوو و وڵاتانێکی زۆریش کە بێکاری و هەژاری و ژیان و ئارامی تێدا نەماوە دابەشکردوە، وەک وڵاتانی باکوری ئەفریقا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەمریکای لاتین و مەکسیک و ئەوانی تر. ئەم دۆخە کۆچبەری و پەنابەری کردەتە ڕێگا چارەیەک بۆ ملیۆنەها مرۆڤ بۆ پەیداکردنی ژیان و گوزەران.

بەڵام کێشەی سەرەکی نیولیبرالیزم تەنیا لە سیاسەتی جیهانی و دەرەکیدا نیە، بەڵکو چەق بەستویی و دابەزینی ئاستی کەڵەکەی سەرمایەیە لە بازاڕی جیهانی و لە ئابوری ئەمریکا و ئەوروپادا بە بەراورد بە وڵاتی چین و هاوپەیمانی ئابوری بریکس و ئەوانی تری.. سەرمایەی مالی لە ئەمریکا وئەوروپا ئەمڕۆ کێشەی گەشەی کەڵەکەی سەرمایەیان هەیە لەبەر ئەوەی تێچوی بەرزی هێزی کاری کرێکاران وکرێ و خزمەتگوزاریە گشتیەکان لە بەشی زێدەبایی و قازانجی سەرمایە کەم دەکاتەوە. لەبەر ئەوەی سەرمایەی گەڕاو و کاتی کارکردنی پێویست، کە سەرچاوەی زێدەبایی و قازانجی سەرمایەیە پێویستە ڕێژەیەکی زۆری لە کرێ و موچە و خزمەتگوزاریدا سەرف بکرێ

و بەمەش ڕێژەی کاری زیادە و زێدەبایی و گەشە و کەڵەکەی سەرمایە کەم دەکات. لێرەدا ئەگەر ھێشتا ئیمپراتۆریەتی دۆلار بتوانێ ھەندێ لە گرفتەکانی قەرزی دەوڵەتی ئەمریکا ساڕێژ بکا و مۆنۆپۆلی بازاڕی جیھانی لەڕێگەی سەربازیەوە درێژەپێبدات، بەڵام ئەوروپا ئەم ئامڕازانەی نیە و ھەربۆیە بورژوازی ئەوروپی پێویستی بە ئامڕازی تری سیاسی و ئابوریە بۆ شکست نەھێنان و دانەکەوتنی لەم پیشبڕکێ جیھانی و ئابوریەی ئەمڕۆ. ئەمە گرفت و ئەزمەی نیولیبرالیزمە لە ئەوروپا و ھەربۆیە ئێستا ھاوپەیمانیەکی پیرۆزی لەگەڵ فاشیزمدا دەبینین.

ئەم فاشیزمە دەتوانێ بورژوازی نیولیبراڵە و ئەلیگارشی مالی ئەمڕۆی ڕۆژئاوا لە دەست ناڕەزایەتی کرێکاران و چینی ناوەڕاست و خوارەوەی بورژوازیش لە کۆمەڵگەدا ڕزگار بکا و دەخی ناڕەزایەتیەکانی ئەم چینانە بە سیاسەتی فاشستی دژی پەنابەری ژەھراوی بکا. بەم پێیەش ئەو ھێرشەی نیولیبرالیزم لەم نزیک بەنیوسەدەیەدا کردویەتیە سەر ئاستی کرێ و گوزەرانی ئەم چینانەی خوارەوەی کۆمەڵگە زەمینەی بۆ بڕەخسێ زیاتر و زیاتر بکرێ. نیولیبرالیزم سود لەم دەخەی فاشیزمی بورژوازی لەمڕۆدا بۆ ئەوە وەردەگرێ کە ئاستی کرێ و تێچونی ھێزی کار کەم بکاتەوە تا بتوانێ لە گرفت و ئەزمەی گەشەی ئابوری و کەڵەکەی سەرمایەدا لە پێشبڕکێی لە بازاڕی جیھانیدا بە تایبەت بەرامبەر بە گەشەی سەرمایەداری لە چین بەکاری بێنێ.

لێرەدایە کە فاشیزم دەتوانێ ئەم دەخە بخوڵقێنێ بە سەرمایەی ئەوروپا و ڕۆژئاوا کە بەناوی پاراستنی سنورەکان لە کۆچی بێکارانی پەنابەر، کە چینی کرێکار و ئەو توێژانەی کۆمەڵگەی ئەوروپی و ئەمریکی، کە لەژێر فشاری ئابوریدان، بەوە خۆشخەیاڵ بکەن کە بە نەبونی پەنابەران بەشی ئەوان لە کرێ و کار و خزمەتگوزاری زیاد دەکا. ئەم فکر و سیاسەتەی فاشیزم و نیولیبرالیزم ڕێگە لە خەباتی چینایەتی سەربەخۆی کرێکاران دەگرێ دژی ئەلیگارشی مالی و ترلیۆنەر و ملیاردەرەکان ، وە ھەروەھا چینەکانی خوارەوەی کۆمەڵگە دەکاتە لەشکری خۆبەخش و بە کرێی بۆ خزمەت بەو حکومەتانەی نیولیبرال- نیو فاشیانەی خەریکی قوڵترکردنەوەی سیاسەتی سک ھەڵگوشین و بڕینی خزمەتگوزاریەکانن. ئەمە ئەو خزمەتەیە کە فاشیزم ئەمڕۆ بە نیولیبراڵیزمی دەکا و لە بەرامبەریشدا ئەلیگارشی نیولبیرالیزم بەشێک لە سەرمایەی کەڵەکەکردوی خۆی دەخاتە خزمەتی گەشە و سەرکەوتنی ئەم فاشیزمە لە پەرلەمان و مەیدانی سیاسی و ڕاگەیاندندا.

ڕاوەستانەوە بەرامبەر بە فاشیزم پیویستە وەک بەشێک لە سیاسەتی ڕاوەستانەوە بەرامبەر بە نیولیبرالیزم سەیر بکرێ . کرێکاران و خەڵکی ناڕازی ئەو ڕاستیە ڕاگەیەنن کە دیاردەی کۆچبەری ئاکامی

نائارامی ژیانی ملیۆنەها مرۆڤە لە وڵاتانێکدا کە گیرۆدەی شەڕ و هەژاری بوون، وە ئەمەش خۆی بەرهەمی سیستەمی سەرمایەداری و نیولیبراڵیزمی ئێستایە. هەربۆیە پەنابەرانیش وەک کرێکارانی بەریتانیا و ئەوروپا و ئەمریکا ئەمڕۆ گیرۆدەی دوژمنی هاوبەشی چینایەتین کە ژیانی سەرجەم کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی خستۆتە بەر بەرداشی ململانێ و پیشبڕکێی سەربازی و ئابوری خۆیەوە.

ئاسۆ کەمال

دژایەتیکردنی قۆرخکاریی ژیریی دەستکرد، دەستپێشخەری نوێی سەرۆکی چین.. و/هەڵۆ حەسەن

سەرۆکی چین شی جینگپینگ لە وتاری دانیشتنی یەکەمی ١٨یەمین لووتکەی بریکس لە نیودەلی، وتی: ئەمساڵ یادکردنەوەی ٢٠ ساڵەی هاوکاریی بریکسە، لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا، میانیزمی هاوکاریی بریکس بەردەوام گەشەی کردووە و فراوانتر بووە، و گوڕوتین و توانایەکی بەرچاوی نیشان داوە،شی وتی: ئەمە ٢٠ ساڵە لە پشتبەستن بە خۆ و بەهێزکردنی خۆ بووە، وڵاتانی بریکس بە شێوەیەکی سەربەخۆ و چالاکانە گەڕاون بەدوای ڕێگاکانی گەشەپێدان کە گونجاون لەگەڵ بارودۆخی نیشتمانیی خۆیاندا، و بوونەتە نموونەی بەهێزکردنی خۆ لە ڕێگەی یەکێتیی نێوان بازاڕە تازەدەرکەوتووەکان و وڵاتانی لە حاڵی گەشەسەندندا،شی ئاماژەی بەوەش کرد کە ئەمە هەروەها ٢٠ ساڵە وەستان بووە لەگەڵ یەکتردا لە خۆشی و ناخۆشیدا.
وتیشی وڵاتانی بریکس پێکەوە کاریان کردووە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی تەحەدییەکان، لە قەیرانی دارایی جیهانی و پەتاکەی کۆڤید-١٩وە تا دەگاتە گۆڕانی کەشوهەوا،وتیشی گرووپەکە بە نەگۆڕی ماوەتەوە لە پاراستنی بەرژەوەندییە هاوبەشەکانی باشووری جیهانیدا ، لەکاتێکدا سەقامگیری و گوڕوتینی ئەرێنی بە جیهان دابین دەکات،شی وتی: وڵاتانی بریکس تووشی فراوانبوونێکی مێژوویی بوون، چوارچێوەیەکی گشتگیر و فرە ئاستیان بۆ هاوکاری دامەزراندووە، و قۆناغێکی

نوێیان لە گەشەپێدانی کوالیتی بەرز بە هاوکاریی فراوانتری بریکس دەستپێکردووە،شی جەختی لەوە کردەوە کە جیهان تێپەڕ دەبێت بە گۆڕانکاریی خێرا کە لە سەدەیەکدا نەبینراوە، باشووری جیهانی بە خێرایی بەهێزتر دەبێت، و ئاراستەی بەرەو جیهانێکی فرەجەمسەر ڕانەگیراوە،لە هەمان کاتدا، شەپۆلی دژە-ئاراستەی تاکلایەنگەری و سیاسەتی هێز لە هەڵکشاندا بەدی دەکرێت، فرەلایەنگەری و نەزمی نێودەوڵەتی کەوتوونەتە ژێر گوشارەوە، و کورتهێنانی ئاشتی، گەشەپێدان، ئاسایش و حوکمڕانی بەردەوام بەرفراوانتر دەبێتەوە، وتیشی:

وڵاتانی بریکس دەبێت بە توندی لە لای دروستی مێژوودا بوەستن، هەوڵبدەن ببنە پێشەنگی سەردەم، نەزمی نێودەوڵەتی بەرەو دادپەروەری و یەکسانی زیاتر ئاراستە بکەن، و پێکەوە کاربکەن بە دروستکردنی کۆمەڵگەیەک بە ئایندەیەکی هاوبەش بۆ مرۆڤایەتی،شی داوای لە بریکس کرد کە بێتە پێشەنگ لە بەرەوپێشبردنی گەشەپێدانی لەسەر بنەمای داهێنان. وتیشی:، وڵاتانی بریکس دەبێت بە توندی دەستپێشخەرییەکە بگرنە دەست، هاوکاری لە ژیریی دەستکرددا بەهێزتر بکەن، هانی گەشەپێدانی سەرچاوەکراوە ، کراوەیی، هاوکاری و بەشداریکردن بدەن، و هاوکاریی کرداری بەرەو بوار و ئاستی نوێ بەرن،وتیشی بەخێرهاتنی وڵاتانی بریکس دەکرێت بە بەشداریکردنی چالاکانە لە ڕێکخراوی جیهانیی هاوکاریی ژیریی دەستکرددا،ئاماژەی بەوەش کرد کە چین پێشنیازی دەستپێشخەرییەکی کردووە بە بەرەوپێشبردنی پیشەسازیی نوێ لە ڕێگەی ژیریی دەستکردەوە لە نێوان وڵاتانی بریکسدا، و ئامادەیە لەگەڵ هەموو لایەنەکاندا کاربکات بە بەدەستهێنانی ئەنجامی زیاتر لە توێژینەوە، گەشەپێدان و جێبەجێکردندا، و قووڵکردنەوەی هاوکاری لە زنجیرەی پیشەسازی و دابینکردندا،شی داوای لە بریکس کرد ببێتە پێشەنگ لە پاراستنی ئاشتی و سەقامگیریدا.

وتیشی، وڵاتانی بریکس دەبێت دیدگایەکی هاوبەش، گشتگیر، هاوبەشکارانە و بەردەوام بۆ ئاسایش بپارێزن، دژایەتی بیرکردنەوەی جەنگی سارد و ڕووبەڕووبوونەوەی بلۆکەکان بکەن، پێشێلکاریی سەروەریی وڵاتانی دیکە و دەستوەردان لە کاروباری ناوخۆیان ڕەتبکەنەوە، و ڕۆڵێکی دروستکەر بگێڕن لە چارەسەرکردنی کێشە گەرمەکاندا، بەمەش بەشدارییەکی بەرچاوی بریکس دابین بکەن بە دۆزینەوەی چارەسەرێک کە چارەسەری هۆکارە ڕووکار و بنەڕەتییەکان بکات، بە ئاماژەدان بەوەی کە بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە ئاڵۆزی و لە گۆڕانکاریدا دەمێنێتەوە، شی وتی ئەم جەنگە زیانی گەورەی بە گەلانی هەموو وڵاتانی ناوچەکە گەیاندووە، و بە

پێچەوانەی بەرژەوەندییە هاوبەشەکانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییەوەیە،شی وتی چوار پێشنیازی بۆ پاراستن و بەرزکردنەوەی ئاشتی و سەقامگیری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست خستووەتەڕوو، کە ئامانجیان هێورکردنەوەی بارودۆخەکە، کۆتاییهێنان بە دوژمنکارییەکان و بەرزکردنەوەی ئاشتییە،شی داوای لە لایەنە پەیوەندیدارەکان کرد کە پابەند بن بە ئاراستەی چارەسەری سیاسی، و کاربکەن بە ئاگربەستێکی هەمیشەیی و گشتگیر،وتیشی چین لەگەڵ ئەندامانی دیکەی بریکسدا کاردەکات بۆ گەڕانی ڕۆڵی شایستەی خۆی لە ئاوریکردنەوە و هێنانی ئاشتی و ئارامی بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست،شی داوای لە بریکس کرد ببێتە پێشەنگ لە ئاسانکاری بۆ فرەبوونی بەرهەمداری یەکتر لە نێوان شارستانییەتەکاندا.

وتیشی، وڵاتان دەبێت داکۆکی لە بەها هاوبەشەکانی مرۆڤایەتی بکەن و داوای ئاڵوگۆڕ و فرەبوونی یەکتر لە نێوان شارستانییەتەکان و پێکەوەژیانی ئاشتییانە بکەن. دەبێت سەرکەوتنی فورمای بریکس بە ئاڵوگۆڕی کلتوری و جەماوەری دۆنیا بکەنەوە، ئەزموونی حوکمڕانی دەوڵەت بەش بکەن، و گوێوتینی ئەرێنی بە گەشەپێدانی بەردەوامی پەیوەندیەکانی نێوان وڵاتان دروست بکەن،شی داوای هەوڵدانی کرد بۆ قووڵکردنەوەی هاوکاری لە کلتور، گەشتوگوزار و پەروەردەدا، بەهێزکردنی ئاڵوگۆڕی گەنجان، و بەرزکردنەوەی کارلێکی زیاتر و پەیوەندی نزیکتر لە نێوان گەلاندا،شی داوای لە بریکس کرد ببێتە پێشەنگ لە چاکسازی و باشترکردنی حوکمڕانی جیهانیدا،داوای لە گرووپەکە کرد کە هاوڕەوت بێت لەگەڵ ئاراستەی دیموکراتیی زیاتر لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، سیستەمێکی حوکمڕانی جیهانیی دادپەروەرانەتر و یەکسانتر بەرز بکاتەوە، و دەسەڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکان بپارێزێت.

شی وتی: بریکس دەبێت پشتیوانی لە سیستەمی بازرگانی فرەلایەنە بکات بە ناوەندێتی ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی ،و هەموو جۆرە ڕێکارێکی پارێزگاریخوازی ڕەتبکاتەوە،زیادی کرد کە گرووپەکە دەبێت حوکمڕانی جیهانی لە بوارە تازەدەرکەوتووەکانی وەکو بۆشایی ئەلیکترۆنی ، بۆشایی ئاسمان و دەریای قووڵدا سەرکردایەتی بکات، و دەنگی وڵاتانی باشووری جیهانی بەرزتر بکاتەوە،شی جەختی لەوە کردەوە کە لە ماوەی گەشتێکی ئاوازەی دوو دەیەیدا، پشدبەستن بە یەکتر و هاوکاری هەمیشە هێزی بزوێنەری پشتی دەزی بریکس بوون.

شی داوای لە ئەندامانی بریکس کرد کە بەرامبەر یەکتر دڵسۆز و ڕاستگۆ بن، بەدوای زەمینەی هاوبەشدا بگەڕێن لەکاتێکدا ڕێز لە جیاوازییەکان دەگرن، و ڕێز لە نیگەرانییە سەرەکییەکانی یەکتر بگرن،هەروەها داوای لە گرووپەکە کرد کە لە ڕێگەی پەیوەندی و

دیالۆگەوە لێکتێگەیشتنی دوو لایەنە قووڵتر بکەنەوە، بە شێوەیەکی گونجاو مامەڵە لەگەڵ جیاوازییەکاندا بکەن، دڵنیا ببنەوە لەوەی هاوکاریی بریکس بە بەردەوامی بەرەو پێشەوە دەچێت،شی وتی: چین سەرۆکایەتی خولیی بریکس دەگرێتە دەست و ساڵی داهاتوو میوانداری ١٩یەمین لووتکە دەکات،شی زیادی کرد کە لایەنی چینی ئامادەیە کار لەگەڵ هەموو لایەنەکان بکات بۆ دروستکردنی سازان، دروستکردنی ئایندەیەکی باشتر، و دەستپێکردنی سێیەم “دەیەی زێڕین”ی بریکس، تا بە هاوبەشی ئایندەیەکی گەش لە خۆشگوزەرانی و پێشکەوتن بکەنەوە.

و/هەڵۆ حەسەن

سەرچاوە:

Xi says BRICS world’s most influential platform for emerging markets cooperation

https://english.www.gov.cn/news/202609/12/content_WS6aa54b8ac6d00ca5f9a0d292.html

---

لۆبیکردن چییە و بۆچی کوردستان پێویستی پێیە؟.. هێمن عەلی

وشەی «Lobbaus» کە لە زمانی فینلەندیدا بەکاردێت، هەمان چەمکی «Lobbying»ی ئینگلیزی دەگەیەنێت. بە واتایەکی سادە، لۆبیکردن هەوڵێکی ڕێکخراوکراوە بۆ کاریگەرکردن لەسەر بڕیاردەران، سیاسەتمەداران و یاسادانەران.

کۆمپانیاکان، سەندیکاکان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و گرووپە جیاوازەکانی دیکە دەتوانن لۆبی بکەن. ئامانجیان ئەوەیە بەرژەوەندی و داواکارییەکانی خۆیان بگەیەننە بڕیاردەران و کاریگەری لەسەر یاسا، سیاسەت و بڕیارە حکومییەکان دابنێن.

لۆبیکردن بەخۆی بەرتیلدان نییە. جیاوازییە سەرەکییەکە لەوەدایە کە لۆبیکردنی یاسایی دەبێت لە چوارچێوەی یاسا و شەفافیەتدا بێت، لەکاتێکدا بەرتیلدان بە پارە یان بەرژەوەندی تایبەت هەوڵی کڕینی بڕیار دەدات، نەک قەناعەتپێکردن.

لۆبیکردن لە کاتی پێکهێنانی حکومەتدا

لۆبیکردن لە کاتی دانوستانەکانی پێکهێنانی حکومەتدا گرنگییەکی تایبەتی هەیە، بەتایبەتی لەو وڵاتانەی کە حکومەتی هاوپەیمانی پێکدەهێنن.

لەم قۆناغەدا، پارتە سیاسییەکان خەریکی دانوستان و نووسینی بەرنامەی حکومەتی نوێن. لە هەمان کاتدا، سەندیکاکان، کۆمپانیاکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی هەوڵ دەدەن داواکاری و بەرژەوەندییەکانی خۆیان بگەیەننە ئەو کەسانەی کە بەشداری لە دانوستانەکاندا دەکەن.

بۆ نموونە، ڕێکخراوێکی ژینگەپارێزی دەتوانێت داوا بکات حکومەتی نوێ سیاسەتێکی توندتر بۆ پاراستنی ژینگە دابنێت. لە بەرامبەردا، کۆمپانیایەکی وزە دەتوانێت هەوڵ بدات سیاسەتێک پەسەند بکرێت کە کاریگەری دارایی کەمتری لەسەر کاروبارەکەی هەبێت.

واتە، گرووپە جیاوازەکان هەوڵ دەدەن دەنگ و بۆچوونی خۆیان بگەیەننە شوێنی بڕیاردان، بۆ ئەوەی بەرنامەی حکومەتی نوێ بەرژەوەندییەکانیان لەبەرچاو بگرێت.

لۆبیکردن لە جیهاندا

لە زۆر وڵاتی دیموکراسیدا لۆبیکردن بەشێکی ئاسایی لە ژیانی سیاسی و ئابووریدایە. لە ناوەندە سیاسییە گەورەکان، وەک واشنتن و بروکسل، کۆمپانیا، ڕێکخراو و پسپۆڕانی تایبەت بە لۆبیکردنەوە کاردەکەن.

بەڵام مەترسییەکە لەوەدایە کە ئەگەر ئەم کاریگەرکردنە بە نهێنی و بەبێ چاودێری ئەنجام بدرێت، سنووری نێوان لۆبیکردن و گەندەڵی لاواز دەبێت.

بۆیە لە ژمارەیەک وڵات و دامەزراوەی دیموکراسیدا یاسا و ڕێسای تایبەت بۆ زیادکردنی شەفافیەت هەیە. مەبەست لەوەیە هاووڵاتیان بتوانن بزانن کێ هەوڵی کاریگەرکردن لەسەر بڕیاردەران دەدات و نوێنەرایەتی چ بەرژەوەندییەک دەکات.

فینلەندا؛ نموونەیەک بۆ شەفافیەت

لە فینلەندا لۆبیکردن، یان «Lobbaus»، بەشێکی ناسراوی پرۆسەی بڕیاردانە. سەندیکاکان، ڕێکخراوەکانی خاوەنکاران، کۆمپانیاکان، ڕێکخراوە مەدەنییەکان و پسپۆڕان هەوڵ دەدەن بۆچوون و پێشنیارەکانی خۆیان بگەیەننە بڕیاردەران.

لە کاتی دانوستانەکانی پێکهێنانی حکومەتدا، کە بە فینلەندی پێی دەوترێت «Hallitusneuvottelut»، نوێنەرانی گرووپ و ڕێکخراوە جیاوازەکان دەتوانن زانیاری و بۆچوونی پسپۆڕانەی خۆیان بگەیەننە

ئەو لایەنانەی بەرنامەی حکومەت دادەڕێژن.

فینلەندا بۆ زیادکردنی شەفافیەت، لە ساڵی ٢٠٢٤ەوە سیستەمی «Avoimuusrekisteri»، واتە تۆماری شەفافیەت، جێبەجێ کرد. ئامانجی ئەم سیستەمە ئەوەیە کاریگەرکردن لەسەر پەرلەمان و وەزارەتەکان زیاتر بخرێتە بەرچاوی گشتی، تاکو خەڵک بتوانن زانیاری زیاتر لەسەر چالاکییەکانی لۆبیکردن بەدەستبهێنن.

ئایا کوردستان پێویستی بە لۆبیکردنی یاسایی هەیە؟

لە هەرێمی کوردستاندا کاریگەرکردن لەسەر بڕیارە سیاسی و ئیدارییەکان بابەتێکی نوێ نییە. بەڵام کێشەکە لەوەدایە کە بەشێک لەم کاریگەرکردنە لە ڕێگەی پەیوەندیی کەسی، حزبی، خێڵەکی، «واستە» و مەحسوبیەتەوە ئەنجام دەدرێت، نەک لە ڕێگەی پرۆسەیەکی ڕوون و ئاشکرا.

ئەگەر کاریگەرکردن لەسەر بڕیارەکان لە پشت دەرگای داخراوەوە بێت، ئەوا هاووڵاتی نازانێت کێ لەسەر بڕیارێک کاریگەری داناوە و بە بەرژەوەندیی کێ.

لێرەدا پرسیارێکی گرنگ دروست دەبێت: بۆچی ئەم کاریگەرکردنە نەخرێتە چوارچێوەیەکی یاسایی و شەفافەوە؟

ئەگەر لۆبیکردن بە یاسا ڕێکبخرێت، ئەوا:

- هاووڵاتیان دەتوانن بزانن کێ لەگەڵ بڕیاردەران دانیشتووە و چ داواکارییەکی هەیە،
- کۆمپانیا و ڕێکخراوەکان ڕێگەیەکی ڕوونیان دەبێت بۆ گەیاندنی بۆچوونیان، بەبێ پێویستی بە پەیوەندی کەسی یان حزبی،
- سنووری نێوان کاریگەرکردنی یاسایی و گەندەڵی ڕوونتر دەبێتەوە.

بەم شێوەیە، خستنەڕووی چوارچێوەیەکی یاسایی بۆ لۆبیکردن دەتوانێت هەنگاوێک بێت بەرەو زیادکردنی متمانەی گشتی بە پرۆسەی بڕیاردان لە هەرێمی کوردستاندا.

لۆبیکردنی یاسایی: هەنگاوێک بەرەو ڕاستکردنەوەی سیستەمی حوکمڕانی

لۆبیکردن خۆی نە باشە و نە خراپ؛ چۆنیەتی ڕێکخستن و بەکارهێنانی دیاری دەکات کە ببێتە ئامرازێک بۆ دیموکراسی یان دەرگایەک بۆ گەندەڵی.

ئەگەر لۆبیکردن بە نهێنی، بەبێ یاسا و بەبێ چاودێری ئەنجام بدرێت، مەترسی هەیە ببێتە بەشێک لە گەندەڵی و نادادپەروەری.

بەڵام ئەگەر بە یاسا ڕێکبخرێت و شەفاف بێت، دەتوانێت ببێتە ڕێگایەک بۆ بەشداریی زیاتر، بڕیاردانی باشتر و حوکمڕانیی دیموکراتیکتر.

بۆ کوردستان، هەنگاوی گرنگ ئەوەیە کە لە کەلتووری «کێ دەناسیت؟» بگوازرێتەوە بۆ سیستەمێک کە پرسیار بکات: «نوێنەرایەتی کێ دەکەیت، چی داوا دەکەیت و بۆچی؟»
ئەم گۆڕانە تەنها گۆڕینی وشەی «واستە» بە «لۆبیکردن» نییە؛ بەلکو گۆڕانێکە لە شێوازی حوکمڕانی.

جەلاد.. شوان عەباس بەدری

ئەی جەلاد
ئیتر کێردەکەت فڕێ بدە
کەنارییە دڵ ڕەنگینەکان
بە یەکجاری لە نیشتمان کۆچیان کرد و
داڵەکەر خۆرەکان ئازادانە
بە ئاسمانی وڵاتدا دەسورێنەوە
ئیتر تاهەتایە
قاسپەی کەو و دەنگی هاژەی ئاو
لەو چیا و دەشتانە
زیندەبەچاڵ کراون و
تا حەز بکەیت
بۆ تاهەتایە ئیتر
بەس گوێت لە فیشە و خشەی مار دەبێت
چەند سامناکە
گوێچکەی بووکی خاک
بە دەنگی قەلەڕەش و بایەقووش و
چەقە چەقی چەقەڵ کاس بێت و
زەماوەندی خوێن لەگەڵ گورگە بریندارەکەی
دەستی خاک فرۆشان بگێرێت !
دڵخۆش بە ئەی جەلاد
دڵخۆش بە
ئەوەتا کەلەسەری زەرنەقووتە بێ درەتانەکەی ئومێد
بە سەر سەری ڕمە ژەنگاوییەکەی نائومێدییەوەیە
ئەوەتا مێژوو
ناوی دەستە بێ بەزەیی و کێردە خوێناوییەکەتی

وەک بە بەزەیی ترین دەست و
دادپەروەرترین کوردی پاک لەناو خۆیدا
نووسیوەتەوە !
دڵخۆش بە ئەی جەلاد
دڵخۆش بە
ئەوەتا سوپای هەزار بە هەزاری
نەزانی و بێهۆشی و نادادی
لەبەر دەم کۆشکە بە کەڵەسەر ڕازێنراوەکەت
کڕنووشی سوپاسگوزاری بۆ بردوویت و
هەروەک خودا
عەرشەکەتیان لەسەر شانیان بەرزکردۆتەوە و
ناوەکەتیان لە سەر هەورەکان نووسیوە !
دڵخۆش بە ئەی جەلاد
دڵخۆش بە
زمانی وڵات بە دەستی پیاوەکانت بڕاوە و
کۆیلەکانت نیشتمانیان پڕکردووە لە چیرۆکی
پاڵەوانییە خەیاڵییەکانت
دڵخۆش بە ئەی جەلاد
دڵخۆش بە ئەی فس فس پاڵەوان
دڵخۆش بە
ئەی نابینی خەوی ئارام بنەوبارەگای
لە چاوەکان پەچاوەتەوە و
مرۆڤ لە ترسی مەتەکە
باوەشی بۆ خۆیدا کردووە و
دەنگی پێستاڵی سەربازەکان
لەرزەی خستۆتە گیانی مێروولەکان
دڵخۆش بە ئەی جەلاد
دڵخۆش بە
دواجار لە نیشتمانەکەم
تاریکی بەسەر تیشکدا سەرکەوت و
هەموان لەناو کۆشکە وێرانەکەی
ئازادی و دادپەروەری و سبەی
کۆت و بەندکران و
کۆتاییان هات !
دڵخۆش بە ئەی جەلاد
دڵخۆش بە
ئەوەتا دەستە گوولەکانی کەنار خوێناوەکەی

رۆڵەکانی خاک
خەتێکی ڕەشیان بە سەر
گشت خیانەتە بێ شەرمەکانی تۆ هێناوە و
بە ئاوی ئاڵتوون لەسەر لەوحی مەحفوزی
زاکیرەی جیلی تازە
وەک لە خۆبووردوویی و گیانفیدایی و چاونەترسیت
تۆماریان کردوون
دەستە خوێناوییەکانت بشۆ ئەی جەلاد
ئیتر نە کەناری و
نە ئاسکێک و
نە نێرە تاووسێک و
نە ویژدانێک
لەم نیشتمانە ماوە تا تۆ سەڕی ببرێت
ئارام بنوو ئەی جەلاد
ئارام بنوو
گژ و گیا و درەخت و ئاو و
چیا و دەشت و
مێروو و ئاژەڵ و باڵندە و
مرۆڤەکانی ئەم نیشتمانە
لە مەڵاسدان بۆ یەکتری و
چاوەڕێی دەرفەتێکن بۆ هەڵدڕینی یەکتر
ئارام بنوو ئەی جەلاد
ئارام بنوو
دەسەڵاتی سەد و پەنجا ساڵەی خۆت و کوڕ و نەوەکانت
پیرۆز بێت ئەی جەلاد !

بەلجیکا / 2026

برایەتی گەلان یان ئاشتی لەگەڵ

كێ بكەم ؟ چۆن دەكرێـــــت ؟..
ئەحمەد كامەران

سەرەتا دەستەواژەی برایەتی یان ئاشتی ، مانای پەیامێکی جوان و بەنرخی مڕۆڤایەتییە، کە تێیدا ئامانجی ئەوە نیشان دەدا گەلێک ئارەزووی ئاشتی و دۆستایەتی دەکات لەگەڵ گەلانی دیکە لەسەر بنەمای یەکسانی و دیموکراسی نەتەوەیی. زۆرجاران ئەم دەستەواژەیە بە هەڵە لێکـدانەوەی بۆ دەکرێـت گـوایە بە مانـای خۆبەدەسـتەوەدان دێـت ل□ بەرامبەر گەلێکـی دیکەی خـاوەن هێـز و دەسـەڵات . بەڵـام بە پێچەوانەوە پەیـامی ئەوە دەگەیەنێـت کەچیتـر ئەو گەلە نـاخوازێت لەڕێگای جەنگێکی بێ ئامانج ڕۆلەکانی خۆی و گەلانی دیکەش بە کوشتن بدات.

لە ئەمڕۆدا سەرنج لەسەر ئەوەیە کە ئایا کورد لەگەڵ کێ برایەتی و ئاشتی بکات ؟ یاخود گەلانی دیکە ئامادەن بۆ ئاشتییەکی هەمیشەیی ل□ بەرامبەری کوردان ؟

مێـژووو شاهێـدی ئەوەمـان بۆ دەدات ، کـورد هەمیشە بەوە ناسـراوە ئارەزووی ئاشتی دەکات و هیچ کاتێک ناخوازێت مافەکانی لەڕێگای خوێنی ڕۆلەکانی خۆی بەدەست بێنێت، بەڵکو دەخوازێت لەسەر مێزێکی ئاشتیانە پرسەکانی خۆی بۆ هەمیشە چارەسەر بکات.
جوگرافیای کورد لەنێوان گەلانی وەکو تورک و فارس و عەرەب چەندین سەدەیە گیرۆدە دراوە، بەڵام بەداخەوە ئەم سێ گەلە بەردەوام تینوی کوشتنی ڕۆلەکانی کورد بوونە، لەبری ئەوەی ڕۆژێک بۆمان دەستی برایەتی و ئاشتیەکی ڕاستقینەیی درێژ بکەن.
منێکی کورد برایەتی لەگەڵ عەرەبێک بکەم ، کەچی ئەو بەناوی ئاین و کۆمەڵێک پرسی دیکەوە دێت ئەنفالم دەکات، یاخود چەقۆ بخاتە سەر ملی ڕۆلەکانی نیشتیمانەکەم و سەریان لەلاشەیان جیادەکاتەوە. منیش چاوەکانم داخەم پێی ب□□□م تۆ برای منی…
یان برایەتی لەگەڵ فارسێک کە هەموو ڕۆژێک دەستی سورە بە کوشتن و لەسێدارەدانی ڕۆلەکانی ڕۆژهەڵاتی نیشتیمانم. یان برایەتی لەگەڵ تورکێکی ڕەگ□ز□پ□رست، کە جگە لە بوونی ناسنامەی خۆی دان بە منێکی کورد دانانێت و بە تیرۆرستێک لەقەڵەمم دەدات .
بۆیە پێویستە سەرەتا ئێمە بانگەشەی ئەوە بکەین ئاخۆ تێڕوانینی گەلانی وەکو تورک و فارس و عەرەب ئامادەیی ئەوەیان تێدایە دەستی برایەتی بۆ ئێمە درێژ بکەن یان بونی ئێمە وەکو نەتەوەیەکی خاوەن

زمان و کلتور قبول دەکەن ؟ نەک بەتەنیا ئەمەی کورد لەگەڵ پانەکە دەستی برایەتی و ئاشتی درێژ بکەین و ئەوانیش بە ئارەزووی خۆیان کۆمەڵکوژی مان بکەن.

کار لەسەر پڕۆسەی ئاشتی و برایەتی گەلان پێویستە سەرەتا وەک چەمکێکی هزری کاری لەسەر بکرێت، نەک وەکو پرسێکی سیاسی و نەتەوەیی تەماشا بکرێت بۆ کورد لەبەرامبەری گەلانی دیکە. واتە سەرەتا ئەم پرسە پێویستە لەنێو تاکی کۆمەڵگای تورک و فارس و عەرەب کارێکی گشتگیری لەسەر بکرێت، بە دیاری کراویش لەنێو کۆمەڵگایەکی وەکو تورکیادا، کە خاوەنی مێژوویەکی قێزەونن لە کۆمەڵکوژی و قەبولنەکردنی کوردان. دان بەوەدا بنێن ئیتر بەبێ هێنانەوەی هیچ پاساوێک ئەو ڕاستییە مێژووییە قەبول بکەن کە گەلی کورد وەکو ئەوان گەلێکی سەربەخۆن و خاوەنی مافێکی دەستوری خۆیانن بتوانن بە ئازادییەکی ڕەها شکۆمەندانە ژیان بکەن. تەنانەت گرنگە لەناوەندەکانی خوێندنیش کار لەسەر ئەم پڕۆسەیە بکرێت ، لەلایەن مامۆستاکانەوە وانەی ئاشتی پێشکەش بە قوتابیەکان بکرێت لەبەرامبەر بە بوونی گەلی کورد، نەک بە پێچەوانەوە وانەی ڕق و کینە بدرێت بەو قوتابیانە لەبەرامبەر ناسنامەی کورد و کوردستان. جێگای داخە ساڵانێکی درێژە بەتایبەتی لە باکوری کوردستان و تەواوی تورکیا بەردەوام لەناوەندەکانی خوێندن کار لەسەر ناشرین کردنی کورد کراوە، تەنانەت تاوەکو ئێستا زمانی کوردی لە تەواوی تورکیا و باکوری کوردستان بەزمانێکی فەرمی نەهاتۆتە ناساندن،لەگەڵ ئەوەشدا بایەخێکی ئەوتۆی پێی نەدراوە لەچاو زمانە بیانییەکانی دیکە، ئەگەرچی چەندین جار داوای بەفەرمی ناساندنی زمانی کوردی وەکو دووەم زمانی لە دەوڵەت کراوە، کەچی تاوەکو ئێستا ئەم پرسە بە نادیاری ماوەتەوە.

لە مانگی ئاداری ساڵی ٢٠٢٥ ، لەدیمانەیەکی تایبەتی ئەحمەد داود ئۆغڵۆ تێیدا تیشک دەخاتە سەر ڕاستی مێژووی سەرهەڵدانەکانی کورد لە تورکیادا ، دەڵێت: لە تورکیا تورک بوون بەڕادەیەک تەخ کراوەتەوە وای کرد کوردەکان هەستنەوە بڵێن ئێمەش هەین و کوردین. بۆیە زۆر گرنگە لەم قۆناغە هەستیارەدا کار لەسەر شکاندنی بەستەڵەکی ڕەگەزپەرستی و شۆڤێنزم بکرێت. ئەگەرنا بەم شێوازە درێژەدان بە پڕۆسەی ئاشتی و برایەتی گەلان ئەستەمە هیچ کاتێک بچێتە قۆناغی پێشکەوتن، بەڵکو بە پێچەوانەوە ڕەنگە لەداهاتوودا ببێتە هۆکارێک بۆ زیاتر کۆمەڵکوژی و چەوساندنەوەی گەلی کورد.

ئەحمەد کامەران / نووسەر و چاودێری سیاسی

دەوڵەتی ئەلیکترۆنی کوردی.. سەباح جەلال

قسەو باسێک سەبارەت بە ڕێگاچارەیەک بۆ کورد لە لایەن مامۆستا سەباح جەلال ەوە..

[بەشی یەکەم لە قسەوباسی دەوڵەتی ئەلیکترۆنی کوردی..]

بەشی دووەم .. [بۆ بینینی ڤیدیۆکە کلیکی ئێرە بکەن..]

چەند زانیاریەک دەربارەی ئەم گیانلەبەرانە.. ئامادەکردنی/ فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

١. فیلی ئەفریقی

لووتە درێژەکەی (خەرتووم): ئەو خەرتوومە درێژەی فیل هەیەتی تەنها لووت نییە، بەڵکو کەڕەنایەکە بۆ دەرکردنی دەنگی بەرز، مژەرێکە بۆ خواردنەوەی ئاو، بۆرییەکە بۆ پڕکردنی ئاو، و دەستێکی زیادەشە بۆ فیل…

بەخێوکردنی بەچکەکان: دایکەکان و مێینەکانی تری ناو ڕانەکە بەچکە فیلەکان بەخێو دەکەن. کاتێک فیلە گەورەکان لەسەر یەکێک لە بەچکەکان بترسن، بازنەیەک لە دەوری دروست دەکەن بۆ پاراستنی.

زمانی نهێنی: فیلەکان زۆر دەنگی جیاواز بۆ قسەکردن لەگەڵ یەکتر بەکاردەهێنن. تەنانەت زمانێکی نهێنییان هەیە کە بریتییە لە بۆڕەبۆڕێکی زۆر نزم، بە جۆرێک مرۆق ناتوانێت بیبیستێت، بەڵام فیلەکانی تر دەتوانن لە دووری چەندین میڵەوە بیبیستن.

٢. زەرافە

تایبەتمەندی باڵا: زەرافە بەوە جیادەکرێتەوە کە درێژترین ئاژەڵی شیردەرە لە جیهاندا. ئەم سیفاتەش چەندین سوودی هەیە، لەوانە توانای گەیشتن بە گەڵای دارە بەرزەکان کە هیچ ئاژەڵێکی تر ناتوانێت پێیان بگات.

مەترسییەکانی تینوێتی: هەندێک جار ئەم درێژییە کێشەی بۆ دروست دەکات؛ بۆ نموونە کاتێک زەرافە تینووی دەبێت و دەیەوێت ئاو بخواتەوە، قاچەکان و ملی درێژەکەی وادەکەن گەیشتنی بە ئاو ببێتە پرۆسەیەکی پڕ لە مەترسی. بەڵام خۆشبەختانە، زەرافە زۆربەی پێویستی ئاوی خۆی لەو گەڵای دارانەوە دەستدەکەوێت کە دەیانخوات.

بەچکەی زەرافە: بەچکەی زەرافە تەنها نیو کاتژمێر دوای لەدایکبوونی دەتوانێت لەسەر قاچەکانی بوەستێت، و لە ماوەی ڕۆژێکدا دەتوانێت لەگەڵ دایکیدا ڕابکات.

٣. کەنگەری ئوسترالی

ئاژەڵە کیسەدارەکان: کەنگەر بە ئاژەڵێکی کیسەدار دەناسرێت. بەچکەکانیان بە قەبارەیەکی زۆر بچووک لەدایکدەبن، بۆیە ناچارن باز بدەنە ناو کیسەیەکی تایبەت کە لە جەستەی دایکیاندا هەیە بۆ ئەوەی خۆیانی تێدا بپارێزن.

گەشەکردن لەناو کیسەدا: لەناو ئەم کیسەیەدا، بەچکەکان بە مژینی شیری دایکیان گەشە دەکەن. ئەوان نزیکەی ٢٨٠ ڕۆژ لەناو کیسەکەدا دەژین، و تا تەمەنیان لە ساڵێک تێنەپەڕێت بە تەواوی ئامادە نین بۆ ژیانی دەرەوە و وازهێنان لە کیسەکە.

کێشەکان: هەرچەندە کەنگەرەکان ئاژەڵی هێمن و لەسەرخۆ دیارن، بەڵام زۆرجار کێشە دروستدەکەن؛ چونکە زیان بە بەرهەمی جووتیاران دەگەیەنن و ئەو لەوەڕگایانە تێکدەدەن کە جووتیاران ئاژەڵەکانیانی تێدا دەلەوەڕێنن.

تێبینی /سەرچاوە شمس الصباح ی پاشکۆی ڕۆژنامەی الصباح جدیدە